

Billede 1: Unge mennesker, der læser sammen (Shutterstock)

LÆSEFÆLLESSKABER FOR PSYKISK SÅRBARE UNGE

- ET STUDIE AF DET FRIVILLIGE SOCIALE ARBEJDE

KANDIDATSPECIALE
JUNI 2021

AF: JULIE SVEJDAL

Titelblad

Aalborg Universitet København

Af: Julie Svejdal, studienr.: 20190887

Af: Julie Svejdal, studienr.: 20190887

10. semester

Afleveringsdato: 1. juni 2021

Kandidatspeciale

Vejleder: Marlene Spanger

Læsefællesskaber for psykisk sårbare unge - et studie af det frivillige sociale arbejde

*Reading communities for emotionally vulnerable young people
- A study of volunteer social work*

Denne opgave omfatter 162.687 tegn inkl. mellemrum.

Denne opgave – eller dele heraf – må kun offentliggøres med forfatterens tilladelse jf.

Bekendtgørelse af lov om ophavsret nr. 1144 af 23.10.2014

Resume

Dette projekt har til formål at undersøge, hvilken rolle den frivillige sociale indsats spiller i arbejdet med psykisk sårbare unge i alderen 18-35 år. Den frivillige indsats er repræsenteret ved den social frivillige forening, Læseforeningen, der arbejder i krydsfeltet mellem litteratur, mental sundhedsfremme og socialt udviklingsarbejde, hvor de skaber læsefællesskaber for en række socialt udsatte grupper.

For at belyse ovenstående har jeg benyttet mig af den socialkonstruktivistiske videnskabstradition samt foretaget en række interviews med repræsentanter fra målgruppen og medarbejdere fra Læseforeningen.

Projektet indeholder fire analyseafsnit, som hver belyser forskellige aspekter i forhold til Læseforeningens indsats. Indledningsvist behandles den måde, hvorpå "Den psykisk sårbare unge" er opstået som social kategori i vores samfund, hvordan det frivillige sociale arbejde stiller sig i forhold til denne kategorisering, samt hvordan målgruppen agerer og påvirkes med udgangspunkt i denne kategorisering.

Efterfølgende undersøges, hvilke gruppedynamikker der kan identificeres i læsegruppefællesskabet, samt hvordan gruppedeltagerne udgør en ressource for hinanden. Heraf gør særligt tre dynamikker sig gældende: anerkendelse, afstigmatisering og empowerment.

En del af empowermentprocesserne behandles særskilt i tredje analyseafsnit, hvor omdrejningspunktet er Læseforeningens aktiviteter. Heri tydeliggøres det, hvordan aktiviteterne i foreningen udspringer af et empowermentperspektiv, hvorfor talrige empowermentprocesser kan identificeres på forskellige niveauer.

Slutteligt belyses, hvorledes den frivillige indsats divergerer fra den offentlige indsats, som tilbydes målgruppen. Dette med udgangspunkt i informanternes egne beretninger herom.

Med udgangspunkt i ovenstående belysning konkluderes det, at den frivillige sociale indsats, repræsenteret ved Læseforeningen, spiller en vigtig rolle i indsatsen overfor målgruppen af psykisk sårbare unge. Dette skyldes, at den udgør et betydningsfuldt supplement for den del af målgruppen, der benytter sig af Læseforeningens tilbud. Ydermere bliver Læseforeningens tilbud i nogle tilfælde den eneste indsats, hvorfor denne bliver endnu vigtigere.

Indholdsfortegnelse	
Problemfelt	4
Problemformulering	6
State of the art	7
Empirisk felt	11
Læseforeningen	11
Målgruppebeskrivelse	12
Læsegruppemødet	13
Metodologi	14
Videnskabsteoretisk ståsted	14
Forforståelse	17
Kvalitative interviews	17
Begrebsafklaring og teoriramme	27
Til analyseafsnit 1: "Den psykisk sårbare unge" som kategori	27
Til analyseafsnit 2: Gruppedynamikker	28
Til analyseafsnit 3: Læseforeningens aktiviteter	34
"Den psykisk sårbare unge" som kategori	39
Samfundets kategorisering af målgruppen	39
Målgruppens forståelse og subjektivering	40
Læseforeningens forståelse og diskurs	44
Opsamling	46
Gruppedynamikker	47
Gruppen som ressource	47
Tilføjelsen af anerkendelse	50
(Af)stigmatisering	52
Opsamling	56
Læseforeningens aktiviteter	57
Gældende empowermentforståelse	57
Empowerment på individniveau	58
Empowerment på et samfundsplan	61
Opsamling	63
Den frivillige indsats overfor den offentlige	65
De frivillige kræfter	65
Indsatsen	66
Supplement eller substitut?	68
Opsamling	69

Konklusion	70
Referenceliste	73
Bilagsliste	76

Problemfelt

Nærværende projekt har til hensigt at undersøge den frivillige indsats for psykisk sårbare unge, der tilbydes af Læseforeningen. Læseforeningen er en social frivillig forening, der arbejder i krydsfeltet mellem litteratur, mental sundhedsfremme og socialt udviklingsarbejde. Formålet er at skabe stærke læsefællesskaber, hvor litteraturen bliver brugt som genstand for samvær og dialog. Udbredelsen af foreningens tilbud sker ved hjælp af samarbejde på tværs af landets sektorer (Læseforeningen, u.å.).

Det er relevant at undersøge den frivillige indsats overfor psykisk sårbare unge med udgangspunkt i Læseforeningens tilbud, fordi Læseforeningen ikke er et behandlingstilbud, men et frivilligt tilbud til målgruppen i ordets bogstavelige forstand. Ydermere er det særlige ved Læseforeningen, at det er litteraturen, der er i centrum, og dermed udspringer samtalen heraf. Specialet har derfor til formål, med udgangspunkt i Læseforeningens læsegrupper for psykisk sårbare unge, at undersøge problemstillingen som lyder: Hvilken rolle spiller den frivillige indsats, repræsenteret ved Læseforeningen, i arbejdet med psykisk sårbare unge i alderen 18-35 år?

I Danmark bryster vi os af at være et af verdens lykkeligste lande. Det kan virke paradoksalt, når antallet af patienter i psykiatrisk behandling er steget med 31 procent fra 2009 til 2018. Det betyder, at 177.000 individer i vores samfund har det så mentalt dårligt, at de har brug for en indsats rettet mod deres mentale helbred. Særligt opsigtsvækkende er det, at ud af de 177.000 mennesker, er 37 procent af dem repræsenteret i aldersgruppen 19-39 år (Sundhedsdatastyrelsen, 2019, s. 36). At det netop er i disse leveår, at den danske befolkningens mentale helbred er særligt udfordret, er bemærkelsesværdigt. Det er på dette tidspunkt i livet, hvor man rigtig formes som menneske. Mange uddanner sig, skaber en karriere, stifter familie og investerer i drømmeboligen. Derfor er det også med udgangspunkt i denne målgruppe, at dette kandidatspeciale er funderet.

Ovenstående virker måske ikke af meget, når vi sammenligner tallene med en befolkning på 5,8 millioner, men virkeligheden er desværre også den, at særligt psykiatrien har været udsat for store besparelser de seneste år. I et svar fra Sundheds- og Ældreministeriet fra 2019 redegøres der for, at udgifterne pr. patient i psykiatrien er faldet med mere end 13 procent sammenlignet med 4,5 procent i somatikken fra 2010 til 2018 (Sundheds- og Ældreministeriet, 2019, s. 2). Med det in mente kan det virke bekymrende, at der fortsat er en

stor gruppe af psykisk sårbare mennesker derude, der ikke modtager den hjælp og støtte, som de har brug for. Denne mistanke bestyrkes af det estimat, som Bedre Psykiatri har opstillet vedrørende antallet af psykisk syge i Danmark. Heri skønnes det, at op mod 10 procent af den danske befolkning har en psykisk sygdom af varierende grad. Det svarer til 580.000 danskere. Det er langt fra sikkert, at det er dem allesammen, der har brug for psykiatrisk behandling. Men én ting er dog sikkert: En del af dem har behov for behandling, men får det ikke. Det er i dette krydspres mellem manglende ressourcer i psykiatrien og en stigning i behovet for disse, at frivilligsektoren bliver relevant.

De seneste år har der været en stor offentlig og politisk opmærksomhed omkring frivilligt arbejde. Hermed menes alt fra frivillige organisationer og foreninger, politik og interessevaretagelse, private organisationer og offentlige institutioner. Og interessen er velbegrundet, for hele 40 procent af den danske befolkning engagerede sig i 2020 i frivilligt arbejde. Dette procenttal har været stabilt over de senere år, men hvis befolkningstilvæksten medregnes heri, betyder det en støt stigende vækst i antallet af engagerede frivillige (VIVE, 2020, s. 6). Også på psykiatriområdet gøres der brug af frivillige kræfter, og løsningerne er vidt forskellige. Her ses alt fra store frivillige interesseorganisationer som SIND, til kommunalt drevne tilbud såsom forskellige peer-to-peer tilbud og ordninger faciliteret af regionen. Og med en frivilligsektor, der i den grad har formået at tilpasse sig samfundet omskiftelige tendenser ved nye aktivitetstyper og måder at organisere det frivillige arbejde på, udgør denne en kæmpe ressource for rigtig mange interessenter. Én af de frivillige organisationer, der har formået at tilpasse sig samfundstendenserne ved at afkode, hvor der var et stigende behov, men samtidig knappe ressourcer, er Læseforeningen.

Til at besvare ovenstående problemstilling gør jeg brug af en kvalitativ interviewundersøgelse, hvori jeg undersøger både Læseforeningens og målgruppens perspektiv. Analysen udmønter sig i fire dele. Indledningsvist anvendes Dorte Staunæs' begreber vedrørende sociale kategorier. Dette for at fremhæve hvilke forståelser af mennesker med en psykisk sårbarhed, der gør sig gældende i relation hertil. Efterfølgende belyses de dynamikker, der viser sig i gruppen, gennem anvendelse af Ken Heaps teoretiske ramme omhandler gruppe metode, Axel Honneths anerkendelsesteori samt Erving Goffmans stigmatiseringsbegreb. Derefter benyttes forskellige empowerment greb, såsom Albert Banduras self-efficacy begreb, til at anskueliggøre Læseforeningens indsats overfor

målgruppen. Slutteligt behandles, hvordan den frivillige indsats overfor målgruppen divergerer fra den offentlige. Dette med udgangspunkt i informanternes egne oplevelser.

Problemformulering

Hvilken rolle spiller den frivillige sociale indsats, repræsenteret ved Læseforeningen, i arbejdet med psykisk sårbare unge?

- Hvem er “den psykisk sårbare unge” som kategori i det frivillige sociale arbejde?
- Hvilke dynamikker gør sig gældende i læsegruppen?
- Hvordan understøttes målgruppen gennem Læseforeningens aktiviteter?
- Hvordan divergerer Læseforeningens indsats fra den offentlige indsats overfor målgruppen?

State of the art

Følgende afsnit er en forskningsoversigt, der har til formål at beskrive den eksisterende forskning på området. Dette for at placere nærværende projekt i vidensfeltet. Vidensfeltet for indeværende projekt udspringer af følgende tre områder: 1) læsegrupper som indsats, 2) unge med psykisk sårbarhed og 3) det frivillige sociale arbejde.

Læsegrupper som indsats er et forholdsvis nyt fænomen både i Danmark og i udlandet. I Danmark er det hovedsageligt Læseforeningen og dennes samarbejdspartnere, der forsker på området, hvor den internationale scene primært udgøres af den britiske organisation *The Reader Organisation*.

Forskningsrapporterne "Tid til læsning" (Læseforeningen, 2020) og "Litterære fællesskaber" (Christiansen, 2018) er begge evalueringsrapporter, som er udarbejdet af Læseforeningen og en række samarbejdspartnere. Formålet med disse er at formidle resultater af og erfaringer med læsegrupper baseret på guidet fælleslæsning. Førstnævnte er det største studie herhjemme, og omhandler borgere med svækket mental sundhed - sidstnævnte beskæftiger sig med socialpsykiatriske bosteder. Rapporterne henvender sig hovedsageligt til praktikere, der kan have interesse i at implementere læsegrupper i deres tilbud. Ydermere retter rapporterne sig mod interessenter, der ønsker at videreudvikle læsegrupper som indsats.

Ligeledes er der blandt britiske forskere udarbejdet en række forskningsrapporter om emnet. Rapporterne "Therapeutic Benefits of Reading for Depression" (Billington et al., 2010) og "What literature can do" (Davis et al., 2016) er også evalueringsrapporter, der er udarbejdet af The Reader Organisation og en række forskere fra University of Liverpool. Rapporterne har til formål at udbrede indsatsen, være inspiration til implementering samt bidrage til videre forskning. Målgrupperne er også her forskellige. Hvor førstnævnte beskæftiger sig med mennesker med depression, har sidstnævnte et mere bredt fokus, hvor hele fem forskellige målgrupper er inkluderet i studiet.

Resultaterne for ovenstående fire rapporter er overordnet ens. Dette på trods af, at målgrupperne er meget forskellige og varierer i forhold til bredte. De konkluderer alle, at læsefællesskaberne har en signifikant positiv effekt, herunder en terapeutisk effekt. Ydermere at læsegruppen er en meningsfuld, tryk og stimulerende aktivitet, der danner grundlaget for udvikling af nye ressourcer og til at finde motivation til at deltage i andre sociale fællesskaber

(Læseforeningen, 2020, s. 6; Christiansen, 2018, s. 20; Billington et al., 2010, s. 81; Davis et al., 2016, s. 69).

Ovenstående resultater er fund, der ligeledes kan udledes af mit projekt. Nærværende projekt adskiller sig imidlertid fra ovenstående i forhold til projektets fokus. Hvor ovenstående særligt har blikket rettet mod et mikroniveau, hvor der ses på, hvad det enkelte individ kan tage med sig fra læsegruppefællesskabet, er dette projekt mere rettet mod et mesoniveau, hvor det primære fokus er på gruppen som ressource. Dette betyder også, at jeg har haft mulighed for at åbne min målgruppe mere op, da fokus ikke er på en specifik diagnose, som det er tilfældet i ovenstående. Endnu en forskel kan identificeres ved, hvor undersøgelserne starter. I og med ovenstående er evalueringsrapporter af specifikke projekter, starter undersøgelsen af disse ved dannelsen af læsegruppen. I mit projekt bygges der en dimension mere på, da der heri undersøges, hvilke forståelser der gør sig gældende i forhold til målgruppen, samt hvad de udspringer af. Dette for at tydeliggøre nogle af de barrierer, målgruppen er underlagt, og som dermed får betydning for læsegruppefællesskabet.

Det andet område, som dette projekt udspringer af, er unge med psykisk sårbarhed. Udfordringen her har været, at rigtig meget litteratur omhandlende psykisk sårbarhed enten tager udgangspunkt i børn og unge, eller kredser om voksne i et beskæftigelsesperspektiv. Her falder målgruppen i dette projekt udenfor, men det betyder også, at der kun er en begrænset mængde litteratur, som jeg har kunne læne mig op ad i forhold til dette område. Dog har SFI - nu VIVE - i samarbejde med Dansk Sundhedsinstitut og Danske Regioner, udarbejdet rapporten "Stigma og psykiske lidelser" (SFI et al., 2010), som tager udgangspunkt i den måde, som stigma og psykiske lidelser opleves og opfattes af målgruppen selv og af øvrige borgere i Danmark. Den videnskabelige rapport har til formål at danne grundlaget for en fælles landsdækkende indsats mod stigmatisering af psykiske lidelser, og henvender sig derfor bredere end blot til praktikere.

Resultaterne udspringer af både en kvalitativ og en kvantitativ undersøgelse. Den kvantitative spørgeskemaundersøgelse påviser generelt ikke et negativt billede af befolkningens holdning til mennesker med en psykisk lidelse. Alligevel viser den kvalitative undersøgelse, at målgruppen føler en stigmatisering, som har negative konsekvenser for, hvordan mennesker med en psykisk lidelse nedvurderer egne evner og muligheder. Ydermere viser undersøgelsen, at målgruppen bliver mødt med usikkerhed og tavshed, når de fortæller om deres lidelse. Derfor holder mange det skjult, hvilket særligt gør sig gældende for de yngre,

der gør det af frygt for mulige konsekvenser. Dette gælder i alle sociale relationer, hvor de føler, at de bliver mødt med manglende forståelse og afvisninger (SFI et al., 2010, s. 6-8). Den kvantitative undersøgelse viser dog, at på trods af befolkningens begrænsede viden om psykiske lidelser, er der bredt i befolkningen et ønske om at vide mere samt at nuancere forståelsen, som kan medvirke til en åbenhed og dermed mindre stigmatisering.

SFI's stigma-projekt og nærværende projekter har mange lighedstræk: Der arbejdes med stor set samme målgruppe, stigmatisering har en dominerende rolle, og begge undersøgelser tager udgangspunkt i målgruppens egne oplevelser. På den måde kan mit projekt ses som en videreudvikling af nogle af de resultater, som kan udledes af stigma-projektet. Hertil tænker jeg særligt på pointen om, at det særligt er de yngre, der frygter befolkningens fordømmelse, som ligeledes er et aspekt, der behandles i projektets afsnit omhandlende afstigmatisering. Også resultatet omhandlende tavshed og åbenhed er noget, som tages op løbende i mit projekt, dog som et resultat af gruppedynamikker.

Det sidste område omhandler det frivillige sociale arbejde, der udføres for målgruppen. Peer-to-peer-fællesskaber er den frivillige indsats målrettet psykisk sårbare unge, som er mest udbredt herhjemme. Inden for frivillighedssektoren er det også det tilbud, som har flest fællestræk med Læseforeningens tilbud. Idéen med indsatsen er, at ligesindede mødes og indgår i et fællesskab, hvor formålet er at hjælpe og skabe værdi for hinanden ud fra egne erfaringer (VIVE, 2019, s. 6).

I inspirationshæftet med titlen "Peer-to-peer-fællesskaber mellem socialt udsatte" (VIVE, 2019), som er udarbejdet af VIVE for Socialstyrelsen, peges der på fordele og barriere ved indsatsen. Hæftet er en evaluering af 10 peer-to-peer-projekter, som har til formål at formidle resultater og erfaringer til frivillige foreninger og kommuner, der ønsker at udvikle eller implementere indsatsen. Resultaterne af evalueringen viser, at deltagerne opnår et øget håb, selvudvikling, kompetencer og sociale kontakter ved et peer-to-peer-fællesskab. Omvendt viser disse, at det kan være vanskeligt at rekruttere og fastholde frivillige, samt at en god matchning mellem frivillig og udsat ligeledes kan være udfordrende (VIVE, 2019, s. 5). Det er således mange af de samme fordele og ulemper, der gør sig gældende i denne type indsats som i Læseforeningens tilbud. Den største forskel ses ved, at peer-to-peer-indsatsen er mere sårbar end læsegruppen, da disse er baseret på et fællesskab mellem to individer, hvorimod læsegruppen er baseret på et fællesskab af otte til ti personer.

Generelt om den frivillige indsats for målgruppen af psykisk sårbare unge kan konstateres, at antallet af frivillige initiativer er yderst begrænset, og de varierer meget fra region til region. De landsdækkende indsatser er derfor af et fåtal, hvorfor litteratur herom ligeledes bliver vanskeligt at finde.

Som nævnt, placerer mit projekt sig i krydsfeltet mellem ovenstående tre områder. I og med læsegrupper er forholdsvist nyt tilbud herhjemme, at psykisk sårbarhed oftest ikke studeres med udgangspunkt i den målgruppe, som gør sig gældende i mit projekt, samt at den frivillige indsats for denne målgruppe er begrænset, rammer mit projekt ned i et videnshul i forskningsfeltet. På den baggrund bidrager dette projekt til fornyet viden på et område, der i forvejen er begrænset belyst.

Empirisk felt

Følgende har til formål at belyse det empiriske felt, som nærværende projekt udspringer af. Indledningsvist gives en nærmere beskrivelse af Læseforeningen som organisation, efterfulgt af en beskrivelse af målgruppen. Slutteligt illustreres, hvordan et læsegruppemøde ser ud.

Læseforeningen

I følgende afsnit gives en beskrivelse af Læseforeningen, som er den organisation, hvorfra problemstillingen for dette projekt udspringer. Dette for at give en bedre forståelse af, hvad Læseforeningen er for en organisation, hvordan de er sammensat og hvor de placerer sig i feltet mellem stat, marked og civilsamfundet.

Læseforeningen er en relativt ny social frivillig organisation, der gennem det seneste årti har dannet og kørt læsegrupper for mennesker i alle livssituationer rundt omkring i hele Danmark. Læseforeningen består i dag af en bestyrelse på syv personer, hvorunder den daglige leder er placeret. Herefter findes stabsfunktionerne, der servicerer organisationen. Efterfølgende er program- og udviklingslederen placeret, efterfulgt af projektlederen. Herunder findes koordinatorene, som er bindeleddet til de frivillige (bilag 3). Alt dette udgøres af blot 13 ansatte og cirka 150 frivillige.

Læseforeningen er hovedsageligt drevet med private fondsmidler, som udgør cirka 60 procent af deres økonomiske midler, hvoraf statslige og kommunale bidrag udgør de resterende 40 procent. De offentlige midler bruges på projekter, hvor man forsøger at ramme en bred målgruppe, for eksempel "ældreområdet", hvorimod de private fondsmidler fortrinsvist anvendes på metodeudviklingsprojekter, hvor fokus er mere snævert. Sidstnævnte er de projekter, hvortil der er koblet forskning på. Det er ligeledes et metodeudviklingsprojekt, som nærværende projekt udspringer af.

Dette projekt tager udgangspunkt i empowermentprojektet "Fra deltager til læseguide", som er et projekt støttet af VELUX-fonden. Det har kørt siden 2017 og afsluttes i sommeren 2021. Projektet har fokus på psykisk sårbare unge, hvor man ønsker at undersøge, hvordan deltagelse i læsegrupper kan være med til at styrke sårbare unge med udgangspunkt i et empowermentperspektiv.

Samlet kan Læseforeningen som udgangspunkt betegnes som en frivillig organisation. Dette er også, hvad foreningen selv identificerer sig med. Læseforeningens primære finansiering via private fondsmidler betyder dog, at det kan diskuteres, hvorvidt de bevæger sig over i at være en privat organisation, da de hovedsageligt er drevet af private midler. Samtidig udgør de ligeledes en ressource for det offentlige, som de samarbejder med og modtager midler fra. På den måde er Læseforeningen en yderst interessant aktør inden for det felt, som de beskæftiger sig med. Det skyldes selve indsatsen overfor psykisk sårbare unge, men også fordi de udgør en stor ressource for rigtig mange interessenter, herunder både for brugerne og for diverse samarbejdspartnere.

Målgruppebeskrivelse

Afsnittet har til formål at beskrive målgruppen for indeværende projekt. Dette for at specificere, hvem målgruppen for Læseforeningens tilbud generelt set er og ikke blot med udgangspunkt i projektets informanter. Ydermere er det for at tydeliggøre, hvor komplekst sammensat en målgruppe, denne indsats omfatter.

I indeværende projekt tages der udgangspunkt i den målgruppe, som allerede er rammesat i empowermentprojektet "Fra deltager til læseguide". De fastsatte kriterier for at deltage i læsegruppen for psykisk sårbare er, at man skal være mellem 18-35 år, samt at man forstår sig selv som værende psykisk sårbar. Man behøver altså ikke at have en egentlig psykisk diagnose for at deltage i læsegruppen, men det viser sig dog, at langt størstedelen er diagnosticeret med mindst én psykisk lidelse. Disse kan være alt fra stress og depression til personlighedsforstyrrelser og paranoid skizofreni. Ifølge program- og udviklingslederen i Læseforeningen er 50 procent af deltagerne velfungerende, når de træder ind i projektet. Med dette menes der, at deltagerne lever helt normale liv, hvor de går på arbejde, har venner og familie og et aktivt fritidsliv. De øvrige 50 procent er så hæmmet af deres lidelse, at de bor i beskyttet bolig eller på et bosted, er trådt ud af arbejdsmarkedet eller har sat studiet på pause, og lever en stor del af deres tilværelse isoleret fra andre mennesker. Hvad angår køn, er der en klar overvægt af kvinder, som udgør mellem 75-80 procent af deltagerne.

Målgruppen for empowermentprojektet "Fra deltager til læseguide" omfatter altså mennesker i vidt forskellige livssituationer. Fælles for dem alle er, at de har en evne og en lyst til at

reflektere over deres egen situation - de mangler bare et meningsfuldt og stærkt fællesskab, hvori de kan gøre det.

Læsegruppemødet

Nærværende afsnit beskriver, hvordan et læsegruppemøde ser ud. Dette har til formål at tydeliggøre den aktivitet, som læsegruppen udøver. Denne viden danner grundlaget for den videre belysning af læsegruppen som socialt fænomen.

Læsegrupperne er faciliteret af en læseguide, som er uddannet i metoden "Guidet fælleslæsning". Metoden er inspireret af britiske The Reader Organisation, men bragt til Danmark og implementeret af Læseforeningen. Guidet fælleslæsning er baseret på højtlesning af skønlitterære tekster og deltagernes respons på disse, som danner rammen for samtalen i gruppen. Filosofien bag metoden er, at litteraturen åbner et mulighedsrum for mennesker, hvor de kan etablere en ny form for kontakt til sig selv og andre samt opnå indsigt og skabe forandring (Steenberg & Ladegaard, 2017, s. 175). Metoden udgør dermed kernen i arbejdet.

Helt konkret mødes gruppen én gang om ugen. Gruppen mødes i omgivelser, der langt fra kan associeres med det kliniske miljø, som ses i offentlige behandlingstilbud. Her placerer deltagerne sig overfor hinanden, servicerer sig med en kop kaffe og en snack, hvorefter læseguiden byder velkommen, og derefter starter læsningen. Det kræver altså ingen forberedelse for de unge at deltage i læsegruppemødet. Under læsningen sørger læseguiden for pauser, hvor der inviteres til samtale på baggrund af teksten. Herefter fortsættes højtlesningen i en tid indtil næste pause. Sådan foregår læsefællesskabet i de afsatte 1,5 timer, hvorefter læseguiden efter behov samler op og siger tak for i dag.

Metodologi

Følgende afsnit har til formål at belyse forskningsmetoder og filosofiske forudsætninger for projektet. Til at begynde med belyses projektets videnskabsteoretiske ståsted. Herefter uddybes min forforståelse og hvorledes denne har haft indflydelse på projektet. Endeligt belyses den forskningsmetode, der er anvendt i forbindelse med udførelsen af det empiriske feltarbejde.

Videnskabsteoretisk ståsted

Dette afsnit omhandler den videnskabsteoretiske retning, som er anvendt i projektet, herunder det gennemførte feltarbejde. Indledningsvist præsenteres grundtrækkene i socialkonstruktivismen, hvorefter det præciseres, hvordan teoriretningen gør sig gældende i projektet. Hertil konkretiseres, hvilke tænkere inden for socialkonstruktivismen, hvis bidrag i særlig grad danner grundlag for projektets videnskabsteoretiske tilgang. Slutteligt berøres kort, hvilke begrænsninger tilgangen medfører.

Socialkonstruktivismens er en bevægelse, der langt fra er homogen. Dog er de grundlæggende elementer såsom ontologisk og epistemologisk udgangspunkt samt genstandsfeltet mere eller mindre ensrettet. Dette skyldes, at grundantagelsen for socialkonstruktivister er, at alle sociale fænomener i denne verden er konstrueret af os mennesker (Christensen et. al, 2015, s. 46). En undersøgelse, der tager udgangspunkt i et socialkonstruktivistiske perspektiv, interesserer sig dermed for fortolkninger, betydninger og iagttagelser af sociale fænomener. Dette med henblik på at afdække den måde, hvorved talemåder, menneskelige handlinger og hverdagslige selvfølgeligheder, som mennesker lever under, udvikles, benyttes og ændres over tid (Egholm, 2014, s. 165). Dette kritiske blik på samfundets givne sandheder, er netop det, jeg har valgt at anlægge på min problemstilling i dette projekt. Formålet med dette projekt er derfor at dekonstruere og stille spørgsmålstejn ved de forhold, som gør sig gældende i forhold til problemstilling vedrørende indsatsen overfor psykisk sårbare unge. Dette ved at undersøge hvordan ”den psykisk sårbare unge” er blevet konstrueret som socialt fænomen, samt hvordan henholdsvis samfundet og det frivillige sociale arbejde forholder sig hertil.

Det ontologiske udgangspunkt er i socialkonstruktivismen konstruktivistisk. Det væsentlige er at forstå, hvordan et socialt fænomen bliver til og virker i den gældende kontekst, snarere end fænomenet i sig selv (Egholm, 2014, s. 148). Mit fokus i dette projekt har derfor i høj

grad været på *processerne*. Konkret betyder det for eksempel, at projektet undersøger hvordan informanterne er nået til at opleve sig som værende psykisk sårbare, snarere end at undersøge konsekvenserne af at være sårbar.

Den socialkonstruktivistiske epistemologi udspringer af antagelsen om, at viden er kontekstafhængig og dermed foranderlig. Derfor er socialkonstruktivistiske undersøgelser som oftest induktive, da den konkrete kontekst er bestemmende for de gældende konklusioner - mere end at tage udgangspunkt i fastlagte hypoteser om sammenhænge (Egholm, 2014, s. 148). Det er også det, der gør sig gældende i mit tilfælde, hvor jeg hovedsageligt har gjort brug af den induktive metode. Der er samtidig deduktive elementer at finde i min metodologiske gennemgang, men den dominerende tilgang er dog induktiv.

Hvad angår dette projekts placering i feltet af socialkonstruktivistiske forgreninger, finder jeg min inspiration i den moderate socialkonstruktivisme. Denne udgave differentierer sig fra de øvrige ved, at man her er bevidst om, at der findes en verden ud over det, mennesker kan erfare. Vi mennesker kan blot erkende den del af verden, som vi endnu har udviklet diverse målemetoder til at indfange. På den måde er vores viden social konstrueret og kontekstafhængig, fordi vores viden begrænses af omfanget af tilgængelige metoder på det givne tidspunkt, hvor undersøgelsen finder sted.

Den moderate udgave af socialkonstruktivismen har været kendt siden oldtiden, mens den nyere udgave slog igennem i 1966 med sociologerne Peter Berger og Thomas Luckmann. Deres antagelse var, at verden konstrueres i den mellemmenneskelig interaktion mellem individer. Betydninger og opfattelser af forskellige fænomener er skabt gennem kampe, hvorpå disse forandres over tid. Virkeligheden er på den måde skabt via kollektive fortolkninger, der bliver forandret, fikseret og anvendt i sociale sammenhænge. Ifølge Berger og Luckmann må man som forsker derfor interessere sig for, hvordan individers bevidsthed om verden konstrueres i disse mellemmenneskelige interaktioner. Dermed bør man altså undersøge, hvordan forståelsen af, hvad der er sandt, har rod i et liv i den sociale verden (Guldager, 2015, s. 176-177; Egholm, 2014, s. 152-153). Det er netop med denne forståelse in mente, at jeg har undersøgt problemstillingen for nærværende projekt. Jeg ønsker dermed at undersøge, hvordan forskellige forståelser af mennesker med en psykisk sårbarhed opstår, samt hvorledes disse har indvirkning på indsatsen for målgruppen.

Faldgruber ved brug af socialkonstruktivismen

I mit valg af videnskabsteoretisk ståsted er jeg bevidst om, at jeg ikke tilstræber at studere verden objektivt, som hvis jeg for eksempel havde anlagt en positivistisk videnskabsteoretisk retning. Ved mit valg af en mere subjektiv tilgang, har jeg gjort mig nogle overvejelser om, hvor de største faldgruber heraf er at finde i mit projekt.

Den første faldgrube omhandler det faktum, at jeg skriver alene. Socialkonstruktivismen beror på antagelsen om, at forståelsen af sandhed har rod i det levede liv i sociale kontekster. Da jeg gennemfører projektet alene, er der alt andet lige risiko for at drage nogle biased konklusioner, da projektet blot bliver belyst ud fra ét perspektiv. Ydermere får antallet af forskere en betydning i forhold til tidsrammen for dette projekt. Ved brugen af en socialkonstruktivistisk retning gælder, at mennesket kun kan erkende verden i det omfang, at denne har målemetoder hertil. Antallet af forskere får derfor betydning for omfanget af anvendte metoder.

En anden faldgrube ved brugen af socialkonstruktivismen er, at denne ikke tager højde for forskerens fordomme og forforståelser. I indeværende projekt har jeg erfaret, at netop min forforståelse i forhold til målgruppen og indsatsen herfor har været meget tydelig, og har derfor spillet en rolle i særligt udførelsen af mit feltarbejde. Derfor har jeg valgt at tilføje dette som et element i min metodologiske gennemgang.

Afsluttende

Jeg har valgt at benytte mig af den socialkonstruktivistiske videnskabstradition, da det er denne videnskabsteoretiske forståelse, som jeg finder bedst anvendelig i forhold til den måde, jeg ønsker at gribe undersøgelsen af min problemstilling an. Da jeg ønsker at undersøge psykisk sårbarhed som kategori samt den gældende indsats for målgruppen, finder jeg det relevant at anvende en videnskabsteoretisk forståelse, hvor netop sociale fænomener og konstruktionen af disse er i centrum. Ydermere gør antagelsen om, at sociale fænomener er foranderlige, og derfor skal studeres i dets kontekst, sig gældende i dette projekt. Nærværende problemstilling tager således i høj grad udgangspunkt i den nuværende situation for psykisk sårbare unge og er på den måde kontekstafhængig.

Forforståelse

I nærværende afsnit vil jeg uddybe, hvordan jeg oplevede, at min forforståelse kom i spil i udarbejdelsen af mit feltarbejde, og hvordan jeg bevidst har anvendt det som et aktivt styringsredskab i projektet.

Ved indgangen af dette projekt vidste jeg meget lidt om området, målgruppen, miljøet og kulturen heri. Alligevel havde jeg en meget klar forforståelse herom, som jeg blev bevidst om, særligt under udarbejdelsen af mit feltarbejde. Her oplevede jeg, at jeg var tilbøjelig til at udforme mine spørgsmål i interviewguiden ud fra min egen forforståelse af problemets omfang og karakter, som i virkeligheden havde rod i stereotype typificeringer heraf. Eksempelvis blev jeg under et interview med en paranoid skizofren mand klar over, at jeg indtil da havde haft en forståelse af, at målgruppen for Læseforeningen tilbud udelukkende bestod af unge kvinder med sårbarheder omhandlende stress og depression. Jeg blev derfor meget overrasket over karakteren af informantens sårbarhed og reagerede herpå ved, at der partout var en række spørgsmål, som jeg ikke syntes, jeg kunne stille. Jeg greb dog mig selv i det, hvorefter informanten og jeg havde et rigtig godt og konstruktivt interview. Ved på den måde at gøre mig bevidst om mine forforståelser, havde jeg en mulighed for at anvende dem konstruktivt - både i forhold til feltarbejdet, men også i den efterfølgende fortolknings- og analyseproces.

I stedet for blot at antage, at jeg sagtens kunne se bort fra min forforståelse omkring emnet, ønskede jeg i stedet at bringe den i spil. Dog ikke på en måde, hvorpå den kunne virke stødende og konfrontatorisk. Derfor tog dele af min interviewguide udgangspunkt i min egen forforståelse. På den måde kunne jeg få be- eller afkræftet min forståelse for derefter at blive klogere på det empiriske felt, som jeg ønskede at studere. Denne tilgang er kendt fra hermeneutikken og kaldes for *horisontsammensmeltning*, da forskerens horisont smelter sammen med informantens horisont og dermed danner et nyt udgangspunkt (Egholm, 2014, s. 95).

Kvalitative interviews

I følgende afsnit vil jeg redegøre for det design, der er rammesættende for feltarbejdet i indeværende projekt. Til dette har jeg valgt at gøre brug af Kvale og Brinkmanns syv faser i en interviewundersøgelse, da dette design tager udgangspunkt i den empiriindsamlingsmetode, som jeg har gjort brug af. Samtidig giver dette design mulighed

for at anvende en induktiv metodisk tilgang. De syv faser er benævnt: 1) tematisering, 2) design, 3) interview, 4) transskription, 5) analyse, 6) verifikation og 7) rapportering.

Som nævnt gør den socialkonstruktivistiske videnskabsteori brug af den induktive slutningsform. Derfor har jeg også i mit feltarbejde benyttet mig af den induktive metode, mere konkret det semistrukturerede livsverdensinterview, da dette gav mig muligheden for at undersøge de sociale fænomener, som min problemstilling tager udgangspunkt i. Dette ved brug af informanter, der på forskellig vis er aktører i kampen om, hvordan de sociale konstruktioner skal udvikle sig.

I det følgende vil jeg gennemgå og beskrive faserne slavisk.

Tematisering

Det primære sigte med tematiseringsfasen er at formulere formålet med undersøgelsen. I denne fase er det særligt problemformuleringen, og udformningen af forskningsspørgsmålene, der er centrale, da disse fungerer som styringsredskab for processen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 157). Selvom problemformuleringen formuleres ved indgangen til projektet, er denne blot foreløbig og tilpasses løbende, hvorfor tematiseringsfasen er tilbagevendende.

I indeværende projekt har tematiseringsfasen desuden haft indflydelse på afsnittene vedrørende problemfelt og state of the art, hvor jeg har konkretiseret, hvorfor problemstillingen er relevant, samt hvor projektet placerer sig henne i forhold til den eksisterende forskning på området. Disse afsnit er i høj grad med til at afklare formålet med undersøgelsen.

Design

I denne fase laves et overblik over alle syv faser i projektet. Dette for at sikre sig, at den tilsigtede viden kan opnås med de ressourcer, forskeren har til rådighed (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 162-163). Ydermere er det særlig vigtigt i denne fase, at det forstående feltarbejde planlægges.

På baggrund af tidshorisonten for nærværende projekt, samt at jeg har valgt at skrive alene, har jeg været nødsaget til at prioritere mine ressourcer. Dette har ligeledes gjort sig gældende

i forhold til indsamling af empiri. Omfanget af feltarbejdet består derfor af otte interviews af 40-115 minutters varighed, herunder tre interviews med repræsentanter fra Læseforeningen og de resterende fem med deltagere af læsegrupperne.

De nuværende omstændigheder omkring Covid-19 har betydet, at jeg har været begrænset i forhold til indsamling af empiri til projektet. Jeg har derfor været nødsaget til at gå på kompromis med udvælgelsen af mine informanter, som jeg derfor ikke selv har haft mulighed for at stå for. Udvælgelsen af informanterne til projektet har Læseforeningens program- og udviklingsleder i stedet stået for. Da læsegrupperne på nuværende tidspunkt kun eksisterer virtuelt, har det ikke været muligt for mig at komme ud og møde deltagerne personligt og dermed selv spørge dem, om de kunne tænke sig at deltage i undersøgelsen. Af samme årsag har det ikke været muligt at udføre det observationsstudie, som var tiltænkt som supplement til interviewundersøgelsen.

Informanter

Informant 1, som jeg har valgt at kalde Aia, er 33 år og har en baggrund som kunsthistoriker. Aia blev en del af Læseforeningen i 2016, og hun er i dag ansat som projektmedarbejder, hvor hun blandt andet har ageret primær læseguide for det empowermentprojekt for psykisk sårbare unge, som nærværende undersøgelse skriver sig ind i. Aia er ydermere en del af Læseforeningens siddende bestyrelse (info. 1, s. 1-2).

Informant 2, kaldet My, er 37 år og har en cand.mag. i dansk og religionsvidenskab. My har været en del af Læseforeningen i knap to år, hvor hendes arbejdsopgave i første omgang var at lave en antologi i forbindelse med læsegrupperne for psykisk sårbare unge. I dag er hendes virke i Læseforeningen at agere sekretariats- og kursuskoordinator, men hun er derudover også uddannet læseguide (info. 2, s. 1-4).

Informant 3, Hanna, er 36 år og er cand.soc i socialt arbejde med en bachelorgrad i filosofi og videnskabsteori. Hanna har været en del af Læseforeningen de seneste seks år, hvor hun i høj grad har været med til at bygge organisationen op til det, den er i dag. Hun har blandt andet stået i spidsen for organisationens socialfaglige arbejde, hvor hun har haft ansvaret for udviklingen af indsatsområderne. Hannas stilling er i dag program- og udviklingsleder, men besidder også en bestyrelsespost (info. 3, s. 1-2).

Informant 4, som jeg har navngivet Caya, er 33 år og en del af læsegruppen i København. Via sin uddannelse som bibliotekar, stiftede hun i 2019 bekendtskab med Læseforeningens læsegrupper, som hun blev en del af i starten af året. Efter Caya mistede sin mor for 10 år siden, har hun kæmpet med depression og angst. Caya har derfor været sat i forbindelse med en psykolog og en psykoterapeut, deltaget i et gruppeforløb samt været i medicinsk behandling (info. 4, s. 1-3).

Informant 5, som jeg har navngivet Siv, er 26 år og fra Aarhus. Siv er uddannet cand.mag, men hun er på nuværende tidspunkt jobsøgende. Siv har været en del af læsegruppen for psykisk sårbar siden sensommeren 2019, hvor hun blev ramt af stress og angst. Siv har sideløbende gået til psykolog samt i en periode modtaget medicin (info. 5, s. 1-3).

Informant 6, Sune, er 35 år og er den eneste mandlige deltager blandt mine informanter. Sune har fået tilkendt førtidspension, da han for 15 år siden blev diagnosticeret med paranoid skizofreni. Sune har i flere år haft kendskab til læsegrupper og metoden guidet fælleslæsning, da hans tidligere bosted gjorde brug heraf. I Læseforeningens regi har Sune deltaget i læsegruppefællesskabet i 3 år. Ydermere har Sune et bredt kendskab til forskellige behandlingsmetoder, som han har været en del af de seneste mange år (info. 6, s. 1-4).

Informant 7, kaldet Naja, er 26 år gammel og læser medicin. Naja har kæmpet med en spiseforstyrrelse, som hun ligeledes har været i behandling for i psykiatrien via enkeltsamtaler og gruppeforløb. Naja har været en del af Læseforeningens læsegruppe i Aarhus i 4 år (info. 7, s. 1-2+6).

Informant 8, Dina, er 25 år og på nuværende tidspunkt i et ressourceforløb. I forbindelse med dette afklaringsforløb har Dina afprøvet et væld af tilbud, der i forskellige grader har været henvendt til hendes psykiske sårbarhed. Hun har længe lidt af angst og depression, og hun er for nylig diagnosticeret med en personlighedsforstyrrelse. Dina har været en del af læsegruppen i Aarhus i cirka et år, hvor hun sideløbende har fået medicin (info. 8, s. 1-2).

Øvrig dataindsamling

Inden gennemførelsen af ovenstående interviews deltog jeg i starten af året i et virtuel læsegruppemøde. Dette for at få en bedre forståelse af feltet, hvordan læsegruppemøderne forløber, og hvordan metoden guidet fælleslæsning bliver anvendt. Måden, man taler om det at være psykisk sårbar i disse læsefællesskaber, var ét af de punkter, hvor jeg havde en tydelig

forforståelse. At deltage i denne gruppe var derfor med til at give mig en bedre forståelse af det felt, som jeg stod overfor at skulle undersøge.

Ydermere har jeg via mit samarbejde med Læseforeningen fået adgang til noget materiale, som ikke er offentligt tilgængeligt. Dette har ligeledes været med til at give mig et bedre indblik i Læseforeningen som organisation og deres metoder. Oplysninger omfatter både forskningsmateriale, der endnu er under udvikling samt materiale omhandlende uddannelsen i guidet fælleslæsning.

Slutteligt er det væsentligt at nævne, at en vigtig dataindsamlingskilde har været, at jeg er familiær med et af bestyrelsesmedlemmerne, hvilket har givet mig en indsigt i Læseforeningen, som havde været svær at opnå på anden vis - og særligt indenfor den fastlagte tidsramme for dette projekt.

Interview

Interviewguide

Interviewfasen er som regel forberedt med en interviewguide. Når interviewfasen tager udgangspunkt i et semistruktureret livsverdensinterview, indeholder guiden overordnede emner, der i interviewet skal afdækkes, samt dertilhørende forslag til spørgsmål (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 185). Ovenstående gjorde sig ligeledes gældende i mit tilfælde, hvor jeg startede interviewfasen ud med at udarbejde to interviewguides: én til repræsentanterne fra Læseforeningen og én til deltagerne af læsegrupperne (bilag 4+5). Jeg havde planlagt mine interviews således, at jeg først startede ud med at interviewe én fra Læseforeningen, herefter to til tre deltagere af læsegrupperne, hvorefter jeg igen interviewede én fra Læseforeningen og så fremdeles. Dette gjorde jeg med udgangspunkt i, at jeg hele tiden kunne præcisere mine interviewguides, så de var opdaterede i forhold til den fornyede viden, som jeg erfarede mig undervejs - dog uden at slette nogle af temaerne fra den oprindelige guide. Således arbejdede jeg mig gradvist dybere ind i feltet, samtidig med at jeg fik muligheden for at bringe min forforståelse i spil, da jeg på den måde opnåede en horisontsammensmeltning mellem min egen og informantens forståelse af problemstillingen. Herefter kunne jeg tage udgangspunkt i en ny og mere nuanceret forståelse i mine efterfølgende interviews.

Interviewspørgsmål

I forbindelse med udarbejdelsen af mine interviewguides, har jeg gjort mig overvejelser om, hvilken type spørgsmål, jeg skulle gøre brug af. Dette med udgangspunkt i Kvale og Brinkmanns ni typer af interviewspørgsmål (2015, s. 190-191).

Jeg har ved begyndelsen af alle interviewene startet ud med at præsentere mig selv og formålet med undersøgelsen. Her har jeg oplevet, at det har været en god måde at bryde isen på, hvor informanten har fået lov at se mig lidt an. Det har samtidig bidraget til, at særligt deltagerne i læsegrupperne er blevet mere trygge, da de på den måde vidste, at jeg ikke havde nogle negative hensigter. Efterfølgende har jeg givet ordet videre til informanter ved hjælp af et indledende spørgsmål, hvor de har fået muligheden for at præsentere dem selv. Min erfaring siger mig, at det ligeledes er en god idé, da det er en måde, hvorpå informanten får muligheden for at “tale sig varm”, inden interviewet bliver mere dybdegående. I den resterende tid vekslede jeg mellem brugen af opfølgende, sonderende, direkte og fortolkende spørgsmål samt tavshed.

Den opfølgende spørgsmålstype gjorde jeg særligt brug af, når jeg fornemmede, at informantens svar kunne udfoldes. Oftest var det tilfældet, at et anerkendende “mh” eller et nik var tilstrækkeligt til at få informanten til at fortsætte sin fortælling. Hvis dette ikke var nok, gjorde jeg brug af et sonderende spørgsmål som for eksempel: “Kan du sige lidt mere om det?”, hvor jeg mere direkte indikerede, at jeg ønskede temaet udfoldet. Det kunne også være ved tilfælde, hvor meningen med det sagte blev uklart for mig. Omvendt har jeg benyttet mig af de strukturerede spørgsmål, hvis jeg har ønsket at markere, at det pågældende emne var udtømt eller mindre relevant for undersøgelsen, hvorfor vi skulle bevæge os videre i interviewet. Dette har dog kun været i meget få tilfælde, at det har været nødvendigt.

De direkte spørgsmål har jeg primært anvendt, hvis jeg ville introducere et emne, som var i en lidt anden boldgade, end det vi kom fra. Selvom interviewguiden er bygget op således, at temaerne får en flydende overgang, kan der være tilfælde, hvor interviewet tager en drejning, og hvor nogle temaer derfor bliver afdækket i en anden forbindelse end tiltænkt. På den måde kan der være emner, som skal afdækkes lidt mindre flydende, hvortil jeg har benyttet mig af de direkte spørgsmål. Således har jeg tydeligt indikeret, at emnet nu var et andet. Ellers har jeg kun i ganske begrænset omfang benyttet mig af disse, da jeg har tilstræbt en så naturlig samtale som muligt med mine informanter.

Den fortolkende spørgsmålstype har jeg anvendt i de situationer, hvor jeg har ønsket bekræftet, at den forståelse, jeg havde af informanternes udsagn, var korrekt. Dette alene ved at omformulere det svar, som netop var givet. Denne spørgsmålstype har jeg gjort brug af, hvis jeg ville sikre mig, at jeg ikke kom til at drage nogle slutninger, som informanten ikke kunne stå indenfor.

Den sidste teknik, jeg har gjort brug af, har været tavshed. Denne har jeg anvendt i de tilfælde, hvor jeg enten har kunne se på mine informanter, eller de selv har ytret, at de havde brug for en tænkepause for at konkretisere deres svar.

Interviewform

Da forskningsinterviewet er en interpersonel situation, var ønskescenariet for udførelsen af dette feltarbejde, at mine informanter og jeg kunne mødes personligt og foretage interviewet ansigt til ansigt. Men med Covid-19-situationen i Danmark har dette ikke kunne lade sig gøre. Derfor måtte vi nøjes med det næstbedste, som har været virtuelle møder via Skype. Alle interviews er gennemført med billede på, så jeg har haft mulighed for at se mine informanter og deres kropssprog. Da brugen af virtuelle platforme har været et nødvendigt onde for mange det seneste år, har denne metode virket upåklagelig - dog med undtagelse af et par enkelte tilfælde, hvor signalet har været svigtende.

Transskription

Med henblik på dokumentation og senere analyse, har jeg valgt at lydoptage mine interviews. Alternativt kunne jeg have videooptaget, men da jeg har valgt at prioritere min tid på andre elementer end informanternes kropssprog, valgte jeg at lade billedet udgå, med de fordele og ulemper der kan være forbundet hermed. Til gengæld har jeg valgt at bruge tid og ressourcer på den tidskrævende proces, det er at transskribere 503 minutters lydoptagelse, som interviewene gjorde sig udslag i. Omfanget af transskriptionerne udgjorde 167 A4-sider, hvilket tog cirka 2 uger at udfærdige.

Jeg har valgt selv at transskribere mine interviews, da jeg under denne proces allerede påbegyndte meningsanalysen af det, der blev sagt. På den måde kunne jeg arbejde på to processer parallelt med hinanden. Dette argument har været det afgørende for valget om at transskribere eller ej.

Ved transskriberingen af mit interviewmateriale har jeg som hovedregel valgt at lade fyldord som “øhm” og “hm” udgå. Årsagen er, at jeg som udgangspunkt blot fortolker på det sagte og ikke på informanternes kunstpauser og følelsesudtryk (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 238-240).

Analyse

Som tidligere nævnt har jeg valgt at kode mit transskriberede materiale. Det gjorde det lettere at navigere i det omfangsrige datamateriale efterfølgende. Jeg greb det an på den måde, at jeg under transskriberingen noterede de kategorier, som jeg så gentaget i informanternes udsagn. Denne første bearbejdning af materialet betød, at jeg havde et første udgangspunkt for en gennemlæsning af materialet. Fra på den måde at anvende et induktivt blik på datamaterialet, hvor jeg lod materialet diktere, hvad der var af koder heri, anlagde jeg efterfølgende et deduktivt blik herpå. Her tilføjede jeg nogle koder, som var dannet på baggrund af et teorioverblik, hvorefter jeg med den samlede pulje af koder gennemlæste og kategoriserede det transskriberede materiale. Denne måske lidt overfladiske kodningsproces, har jeg anvendt som grundlag for min videre analyseproces.

Verifikation

Undervejs i udarbejdelsen af nærværende projekt har jeg forholdt mig kritisk til både indhold og resultater. Dette har jeg gjort ved at gøre brug af de traditionelle kvalitetskriterier: reliabilitet, validitet og generaliserbarhed.

Når man taler om reliabilitet i en interviewundersøgelse, vedrører det oftest forskningsresultaterne. Kan resultaterne reproducere på andre tidspunkter og af andre forskere (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 318)?

Som beskrevet tidligere har jeg gjort brug af interviewguides ved udførelsen af mine interviews. Hvis en anden gjorde brug af samme interviewguide, er det sandsynligt, at denne ville få et empirimateriale, der ligner det, der gør sig gældende for indeværende projekt. Dog er det sådan med et semistruktureret interview, at det i høj grad er informanten, der er med til at styre interviewet i den retning, som denne ønsker, hvorfor nogle udsagn ikke kan genskabes én til én. Jeg vurderer dog ikke, at disse afstikkere i forhold til emnerne i interviewguiden er dominerende, hvad angår indholdet i datamaterialet. Ydermere har jeg ved

dette feltarbejde forsøgt at styre samtalen mere, end jeg hidtil har gjort, for eksempel ved relativt hurtigt at indikere, at vi nu bevæger os for langt væk fra emnet. Det betyder, at disse omtalte afstikkere ikke har fyldt specielt meget i det samlede materiale. Dog vil jeg mene, at jeg har haft en fordel, hvad angår tilgangen til information i og med, at jeg kender en af bestyrelsesmedlemmerne særdeles godt.

Hvad angår validitet, omhandler det, hvorvidt en metode undersøger det, den påstås at undersøge, herunder forskerens troværdighed på området (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 319). Med mit state of the art-afsnit har jeg påvist, at jeg har sat mig ind i forskningsfeltet, orienteret mig heri samt at jeg er mig bevidst om, hvor jeg placerer mig med min forskning. Ved netop at orientere mig i andres forskningsprojekter, tilkendegiver jeg overfor modtageren af dette projekt, at jeg har gjort mig tanker om, hvorvidt min anvendte tilgang undersøger det, jeg hævder, at den gør.

Hvis resultaterne af en interviewundersøgelse vurderes som rimeligt pålidelige og gyldige, står spørgsmålet vedrørende generaliserbarheden af disse tilbage: er resultaterne primært af lokal interesse, eller kan de overføres til andre subjekter og kontekster (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 332). Når jeg sammenligner resultaterne fra indeværende projekt med anden forskning på området, så viser det sig, at der er en del af resultaterne omhandlende brugen af læsegrupper som aktivitet, som ligeledes gør sig gældende hos andre målgrupper. På den baggrund antager jeg, at resultaterne heri med rimelighed kan overføres til andre subjekter, men egentlig også til andre kontekster. At være en del af et fællesskab, at have et frirum og at blive anerkendt for sit væsen, er alle helt eksistentielle grundvilkår, som Læseforeningen formår at tilføre og dermed videregive gennem deres indsats. Derfor vil jeg i allerhøjeste grad mene, at de resultater, som viser sig heri, er af mere end blot lokal interesse, da disse vilkår også gør sig gældende i mange andre tilfælde, end blot for psykisk sårbare unge.

Rapportering

Den sidste fase omhandler rapporteringen. Her har særligt de etiske overvejelser i forhold til anonymisering af informanter være centrale, ligesom det har været relevant at gøre sig overvejelser om modtageren af projektet.

Etiske overvejelser

I nærværende projekt har jeg valgt, at alle informanter fremgår anonymt. Dette er mest af hensyn til brugerne af Læseforeningens tilbud, da disse har givet mig en indsigt i et emne, som kan være sårbart, hvorfor jeg ønsker at behandle disse informationer med største respekt.

Når det kommer til repræsentanterne fra Læseforeningen, har jeg af praktiske årsager valgt, at de ligeledes skal fremgå anonymt. Dog i det omfang det er muligt, da deres oprindelige jobbeskrivelser er angivet i projektet, hvorfor det er muligt at finde frem til disse. Alle repræsentanter fra Læseforeningen har dog tilkendegivet, at de gerne ville fremgå med navn i opgaven.

På baggrund af ovenstående har alle otte informanter fået et opdigtet navn i opgaven, hvorfor ingen af ovenstående navne er informanternes civile.

Modtager

Modtagerne af dette projekt er for mig at se tredelt. Først og fremmest er dette projekt et kandidatspeciale, der skal leve op til de formalia, som er rammesat fra uddannelsesinstitutionen, og hvor indholdet skal rette sig mod vejleder og censor. Yderligere ønsker jeg at tilgodese Læseforeningen og deres ønsker i forbindelse med udarbejdelsen af projektet, da de har indgået som samarbejds- og sparringspartner for mig gennem arbejdsprocessen. Slutteligt ønsker jeg at adressere dette projekt til den store skare af mennesker derude, som potentielt kunne have rigtig god gavn af et stærkt læsefællesskab, og som derfor vil finde nærværende projekt interessant.

På baggrund af ovenstående forskelligrettede interesser, har jeg forsøgt at balancere mellem, at dette naturligvis skulle være et akademisk projekt, med alt hvad der dertil hører, men at rapporteringen samtidig er foretaget i et sprog, hvor alle potentielle interesserede kan læse med.

Begrebsafklaring og teoriramme

I det følgende afsnit vil jeg præsentere den teoretiske ramme, som jeg har udviklet til at belyse problemstillingen.

Den samlede teoriramme er opdelt i tre afsnit. Hvert afsnit indeholder den del af teorien, som jeg har anvendt i analysedelen af samme navn. Desuden indeholder hvert afsnit en beskrivelse af, hvad teorien, begrebet eller modellen har til formål at belyse, samt hvordan disse spiller sammen med den øvrige teori, som er anvendt.

Til analyseafsnit 1: “Den psykisk sårbare unge” som kategori

I professor Dorthe Staunæs bog “Køn, etnicitet og skoleliv” præsenterer hun en række begreber omhandlende kategorisering. Disse vil jeg anvende til at belyse de diskursive kampe, der har betydning for, hvordan kategorier skabes. Ydermere vil jeg undersøge, hvordan de psykisk sårbare unge potentielt gør kategorierne til deres egne, og dermed kommer til at forstå sig selv i overensstemmelse med omgivelsernes ofte stereotype typificeringer. Slutteligt vil jeg benytte begreberne til at fremhæve, hvordan Læseforeningen udgør et fællesskab for de unge, som ligeledes tager del i de diskursive kampe, og som forsøger at udfordre den gældende kategorisering af målgruppen.

Belysningen af målgruppen som en social kategori har til formål at danne rammen for den videre undersøgelse af, hvilke gruppedynamikker der gør sig gældende i læsegruppen (analyseafsnit 2). Derudover vil dette blive brugt til at belyse, hvordan Læseforeningen har valgt at tilrettelægge deres tilbud og aktiviteter, som der sættes fokus på i analyseafsnit 3.

Nedenfor beskrives de af begreberne, som er udvalgt og anvendt hertil.

Subjektivering

Subjektivering sker ved en gensidig påvirkning mellem selvfølelse og den kontekst, hvori individer formes. Konteksten udgøres af en tosidet proces, hvor subjektet både er handlende og underkastet de kontekstuelle betingelser. Mennesket er handlende i den forstand, at de tager subjektiveringstilbud op, bearbejder dem og gør dem til deres egne, men inden for diskursive rammer, hvilket gør bearbejdningsprocessen kontekstuel. Diskurser er en

tolkningsramme, der gør det muligt at sanse, tale, forstå og handle på bestemte måder, men som samtidig udelukker andre måder at agere på. Individet bliver altså til i samlingspunkter for talrige diskursive praksisser, men også i bevægelserne mellem disse, som er omskiftelige og foranderlige (Staunæs, 2004, s. 56-57).

Subjektivitetsnetværker

Subjektiveringsprocesser foregår i heterogene netværker bestående af en række netværkskomponenter, herunder både såkaldte humane og nonhumane. Subjektivitet bliver dermed et udtryk for samlingspunkter af forskellige netværkskomponenter. Disse komponenter kan udskiftes, komme til eller anvendes på en ny måde, og når dette er tilfældet, får det betydning for de øvrige komponenter i netværket og dermed for produktionen af subjektivitet (Staunæs, 2014, s. 58).

Sociale kategorier

Nogle af de diskursive strukturer, igennem hvilke mennesker bliver til, kaldes sociale kategorier. Sociale kategorier er ikke egenskaber, men derimod fastfrosne baggrundsvariabler, som folk bærer med sig, og hvor subjektet bliver lig med sin variabel. På den måde bliver den sociale kategori nærmere til en væren. Sociale kategorier skabes i mellemmenneskelig interaktion, men bliver ligeledes et princip herfor, hvor de bruges som styringsredskab, hvor formålet er at in- og ekskludere, forbinde og adskille (Staunæs, 2004, s. 59-60).

Til analyseafsnit 2: Gruppedynamikker

Til analyseafsnittet vedrørende læsegruppens dynamikker har jeg gjort brug af tre teorisæt: Ken Heap omkring gruppeprocessen, Axel Honneths anerkendelsesteori og Erving Goffmans stigmatiseringsteori.

Anvendelsen af Heaps model vedrørende brugen af gruppeprocessen har til formål at belyse de formelle overvejelser omkring gruppesammensætningen, samt hvordan sådanne grupper kan udgøre en ressource for deltagerne. Dette skal danne rammen for den videre fortolkning af udbyttet af denne proces, som indledes ved brugen af Honneths anerkendelsesteori. Med denne ønsker jeg at tydeliggøre, hvad tilføjelsen af anerkendelse kan gøre for den enkelte og

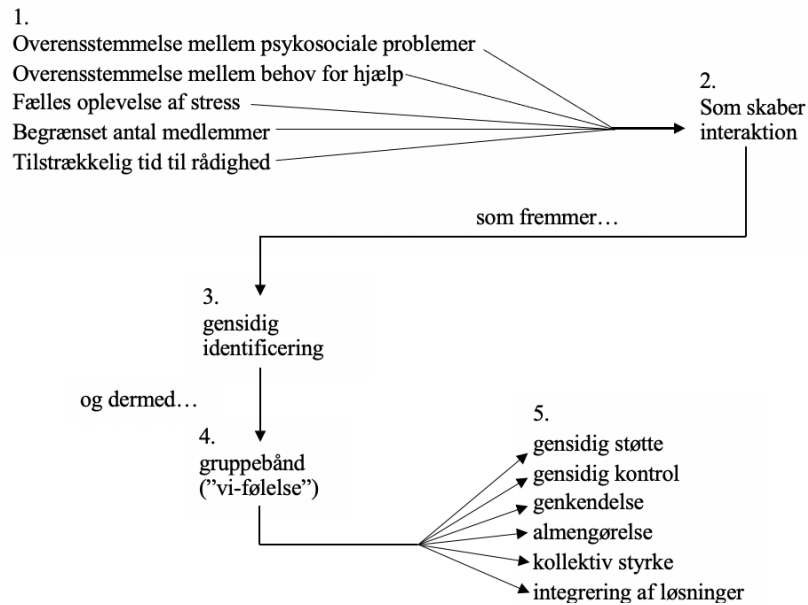
for gruppen som helhed. En anerkendelse som for en del af deltagerne er fremmed og dermed af stor betydning. Endeligt vil jeg anvende Goffmans teorisæt vedrørende stigmatisering til at forklare de stigmatiseringsprocesser, som målgruppen har været en del af. Her vil jeg blandt andet forklare, hvordan gruppen kan udgøre en ressource i form af en grad af afstigmatisering.

Teoriene heri bygger videre på den kategorisering af mennesker med en psykisk sårbarhed, som er skitseret i det forudgående analyseafsnit. Derudover danner det grundlaget for den videre fortolkning af Læseforeningens metoder, som belyses i analyseafsnit 3.

Gruppeprocessen

Den norske professor, Ken Heap, har beskæftiget sig med gruppemetode, hvortil han har udviklet modellen “brug af gruppeprocessen”. Denne beskriver de principper og målsætninger, som gruppeprocessen bygger på.

Gruppeprocessen består af fem faser, som er afgørende for, hvordan gruppen fungerer som en ressource for deltagerne. Processen indledes med første fase, hvor fokus er på gruppesammensætningen. Her er det elementer som fælles psykosociale problemer og behov, antallet af medlemmer samt tiden, der er til rådighed, der spiller ind. Disse er afgørende for, hvorvidt der vil opstå en interaktion, der vil føre til opdagelsen af fællesskab og følelsen af samhørighed. Som følge heraf opstår det, som Heap kalder en ‘vi-følelse’, som udløser deltagerne evne til at støtte og hjælpe hinanden, afhjælpe følelsen af at være anderledes samt skabe en kollektiv styrke. På den måde kommer gruppen til at fungere som en ressource for deltagerne (Heap, 2005, s. 38-39). Modellen er afbilledet nedenfor:

Billede 2: Brug af gruppeprocessen (Heap, 2005, s. 39).

En vellykket gruppedannelse er afgørende for, hvilken interaktion og efterfølgende relation, som deltagerne indgår i. Alt dette har nemlig betydning for den afsluttende fase i Heaps model, som omhandler den måde, hvorpå gruppen kommer til at fungere som en ressource for deltagerne.

Denne afdækning danner grundlag for min videre undersøgelse af, hvad gruppeprocessen udløser, som behandles i de resterende afsnit af analyseafsnit 2. Derudover er afdækning central for analysens tredje afsnit om Læseforeningens aktiviteter.

Anerkendelsesteori

Den tyske professor og filosof, Axel Honneth, er kendt for sit arbejde med anerkendelsesbegrebet. Han sonder mellem tre former for anerkendelse, som han i sin teori kalder for anerkendelsessfærer. Disse kan ikke hver især stå alene, da hver sfære også indeholder en måde at forholde sig til sig selv på. Hvis ikke hver enkelt er realiseret, vil der dermed opstå uligevægt mellem de tre anerkendelsessfærer. Hvis anerkendelse i alle sfærer derimod er opnået og er i balance, er forudsætningen for et fuldt realiseret liv dermed anlagt. Anerkendelsessfærene er: 1) privatsfæren, 2) den retslige sfære og 3) den solidariske sfære.

Anerkendelse via privatsfæren kommer til udtryk som kærlighed fra individets nære relationer såsom familien og venskaber. Det er her, mennesket lærer at indgå i et intersubjektivt forhold. Det starter ved kærlighedsforholdet mellem barn og forældre, som senere forlænges og udvides af relationer til partner og venner. Den emotionelle anerkendelse gør individet i stand til at udtrykke sig og tage del i nære relationer og samfundsmæssige forhold. Denne form for anerkendelse er ligeledes vigtig, fordi kærlighed er forudsætningen for individets fundamentale selvtillid.

Den anden form for anerkendelse hentes gennem den retslige sfære. Anerkendelse i denne sfære handler om at blive set som et individ med lige rettigheder og muligheder som de øvrige medlemmer af samfundet. Dette sætter individet i stand til at opnå selvrespekt og agtelse for sig selv, fordi denne ses som værende et lige medlem af samfundet på niveau med andre samfundsborgere. Her anerkendes individet alene for at være et selvstændigt og handlende retssubjekt, imens der ikke er fokus på de kompetencer og kvaliteter, som denne i øvrigt besidder.

Lige omvendt er det i den tredje og sidste sfære, der omhandler de fællesskaber, som individet er en del af. Her opnås anerkendelse netop gennem de bidrag, som individet yder i forhold til en given social arena. Det kan være alt fra arbejdspladsen, den lokale fodboldklub eller forældregruppen i børnehaven. Det væsentlige er, at individet kan genkende sig selv i fællesskabet og blive anerkendt derigennem for det særegne menneske, som det er. Derfor er det selvsagt også her, hvor individet har muligheden for at opbygge sit selvværd (Honneth, 2003, s. 14-17).

Fra anerkendelsesteorien overfører jeg særligt elementerne omhandlende den solidariske sfære, da det er disse, der gør sig gældende i forhold til læsefællesskabet. Anerkendelsesperspektivet bidrager her til en dybere forståelse af, hvordan gruppen udgør en ressource for deltagerne. De unge oplever således et fællesskab, der ikke blot rummer deres psykiske sårbarhed, men hvor denne sårbarhed heller ikke bliver anset som en barriere. Dog inddrages også den private sfære, da anerkendelsen fra gruppen får stor betydning, og dermed har en afsmittende effekt, for deltageres øvrige sociale arenaer.

Stigmatiseringsteori

Den canadisk-amerikanske sociolog, Erving Goffman, har udviklet stigmatiseringsteorien til brug for analysen vedrørende det sociale samspil mellem såkaldte normale og stigmatiserede individer. Der findes ikke en egentlig definition af stigmatisering, men Goffman siger følgende om begrebet:

Begrebet stigma vil altså her blive anvendt til at betegne en egenskab, der er dybt miskrediterende... En egenskab, der stempler (stigmatiserer) den ene type bærer, kan hos en anden tjene som en bekræftelse på dennes normalitet og er derfor i sig selv hverken en positiv eller negativ værdi (Goffman, 2009, s. 45).

Goffman skelner ydermere mellem tre former for stigma. For det første findes der kropslige vederstyggeligheder, som betegner forskellige former for fysiske misdannelser. Den anden form omhandler forskellige karaktermæssige fejl, som kommer til udtryk som viljesvagthed, dominerende eller unaturlige lidenskaber, kompromisløse overbevisninger eller lignende. Endeligt findes de slægtsbetingede stigma såsom race, nationalitet og religion.

Ydermere indeholder stigmatiseringsteorien en række begreber, hvoraf blot en del af dem er anvendt i analysen. Disse skal ligeledes bidrage til en mere nuanceret forståelse af, hvad der udløses af gruppeprocessen, og hvordan denne udgør en ressource. Desuden trækkes der også her på begreberne fra analyseafsnit 1. Når mennesker tilskriver andre en defekt, som resulterer i et stigma, bundet det ofte i stereotype forestillinger herom, hvorfra sociale kategoriseringer ligeledes udspringer. På den måde bliver Staunæs' subjektiverings- og kategoriseringsbegreber igen relevante i relation til identificeringen af stigmatiseringsprocesserne, som er dem, der tages udgangspunkt i, når læsefællesskabet forsøger at vende disse til processer med en afstigmatiserende effekt.

Begreberne er oplistet og beskrevet nedenfor.

Den miskrediterede og den potentielt miskrediterede

Forskellen på den miskrediterede og den potentielt miskrediterede er, hvorvidt individets særpræg allerede er kendt eller umiddelbart synligt. For den miskrediterede gælder førstnævnte. Det gælder uanset om det stigmatiserende karakteristika er synligt og åbenlyst, eller om det stigmatiserede individ blot tror, at dennes særpræg allerede er kendt. For den

potentielt miskrediterede forholder det sig omvendt. Her er det særprægede ikke umiddelbart synligt, hvorfor denne går ud fra, at de tilstedeværende hverken kender til det eller lægger mærke til det (Goffman, 2009, s. 46).

Den normale adfærd

De såkaldte normale er, ifølge Goffman, de personer, der ikke er bærere af det pågældende stigma. De normale er tilbøjelige til at tillægge den stigmatiserede en række defekter, som bunder i stereotype forestillinger om stigmaet. Med udgangspunkt heri udøver den normale forskellige former for diskrimination, omend disse ofte er utilsigtet (Goffman, 2009, s. 21 + 47).

De egne og 'de kloge'

Der findes også mennesker, der er sympatisk indstillet overfor stigmatiserede individer. Disse inddeles i to grupper: de egne og 'de kloge'. Førstnævnte omfatter selvsagt de personer, der har samme stigma som en selv. Denne gruppe af mennesker ved, hvad det vil sige at leve med det pågældende stigma, hvorfor disse kan udgøre en kreds af ligesindede, der kan yde hinanden støtte og vejledning herom. Den anden gruppe af sympatisk indstillede mennesker, 'de kloge', er en del af de såkaldte normale, men som har en anden forståelse for den stigmatiserede situation. Dette ved at vedkommende enten arbejder på en institution, som beskæftiger sig med personer med det pågældende stigma, eller fordi vedkommende har et indgående kendskab til stigmaet, for eksempel ved at være nær pårørende til en stigmatiseret person. Denne detaljerede forståelse betyder, at 'den kloge' nærer sympati, men omvendt er det også det, der gør, at 'den kloge' opnår accept fra den stigmatiserede (Goffman, 2009, s. 61 + 69-71).

Den moralske karriere

Personer med samme stigma gennemgår som oftest den samme proces i forsøget på at finde sig tilrette i den situation, som de befinder sig i. Denne proces kaldes af Goffman for den moralske karriere. Den første fase i denne proces er, at den stigmatiserede må lære sig de 'normales' standpunkt. Det betyder, at den stigmatiserede må tilegne sig majoritetens forståelse af, hvad det vil sige at være behæftet med det pågældende stigma. Dette fører til

processen anden fase, hvori den stigmatiserede lærer, hvilket konsekvenser stigmaet medfører. Udfaldet er her afgørende for, hvordan den stigmatiserede danner mønstre, som har betydning for dennes senere udvikling. Af sådanne mønstre kan nævnes fire: Den første gælder de mennesker med et medfødt stigma, der tilpasser sig deres situation, mens de tilegner sig samfundets normer, som de med størst sandsynlighed aldrig kommer til at kunne leve op til. Andet mønster omhandler de nære relationers evne til at danne en beskyttende kapsel omkring det potentielt miskrediterede individ. Hermed bliver individet først bekendt med sit stigma, når kapslen - af forskellige årsager - ikke længere kan opretholdes. Det tredje mønster omhandler den, som først bliver stigmatiseret senere i livet. Dette fordi vedkommende enten først erhverver sig sit stigma senere i livet, eller fordi denne i lang tid er lykkes med at beholde sin status som potentielt miskrediteret. Fjerde og sidste mønster er dem, der fra start har tilpasset sig et fremmed miljø, men som senere må tilegne sig et nyt levesæt, som de nye omgivelser betragter som sande (Goffman, 2009, s. 73-82).

Til analyseafsnit 3: Læseforeningens aktiviteter

Til at belyse Læseforeningens aktiviteter og metoder har jeg gjort brug af forskellige begrebsapparater omhandlende empowermentperspektivet. Disse er henholdsvis John Andersens empowermentbegreber samt Albert Banduras begreb 'self-efficacy'. Det samlede empowermentperspektiv, som anvendes her, skal bidrage til at belyse, hvordan gruppen udgør en ressource, som er behandlet i analyseafsnit 2.

Empowermentbegreber

Sociolog og professor ved Roskilde Universitet, John Andersen, har udviklet et begrebssæt omhandlende empowermentperspektivet. Af dem har jeg anvendt begreberne omhandlende forskellige empowermentvarianter og -dimensioner til at belyse de empowermentprocesser, som gør sig gældende i Læseforeningens aktiviteter.

Empowermentvarianterne har til formål at belyse, hvilken empowermentopfattelse projektet tager udgangspunkt i. Dette er relevant, da varianten indeholder en mere nuanceret forståelse af empowerment, som tilfører et anderledes perspektiv på empowermentprocesserne.

Empowermentdimensionerne har til formål at tydeliggøre, hvilket niveau empowermentprocesserne udspiller sig på. Da disse foregår på henholdsvis mikro-, meso- og

makroniveau, er dimensionerne med til at understrege, hvordan empowermentprocesserne bevæger herimellem, samt hvad empowerment drejer sig om på det pågældende niveau.

Begreberne er beskrevet i det følgende.

Empowermentvarianter

Tidligere var empowermentperspektivet noget, som blev forbundet med NGO'er og lokalsamfundets forsøg på at udvikle alternative velfærdsløsninger i ulande. De seneste 10-20 år har empowermentperspektivet dog også vundet indpas inden for det sociale arbejdes felt i Danmark. Andersen skelner mellem følgende tre varianter: 1) den nyliberalistiske variant, 2) den socialliberale variant og 3) den samfundsforandrende variant.

Inden for den nyliberalistiske variant handler empowerment udelukkende om enkeltpersoners og familiers individuelle evne til at tage ansvar for eget liv, og hvordan disse kan forbedre deres evne til at opnå egne mål og drømme. Her sættes ikke spørgsmålstejn ved uligheden i samfundet.

I den socialliberale variant fokuserer på, at de eksisterende velfærdsinstitutioner skal reformeres. Dette ved i højere grad at inddrage borgerne i beslutningstagningen. Heller ikke her er fokus på de strukturer i samfundet, der producerer ulighed og social eksklusion.

Tredje og sidste variant, den samfundsforandrende, tager derimod udgangspunkt i bevidstgørelsen af kollektive handlinger og ændringer af vilkår for underprivilegerede grupper i samfundet. Empowermentperspektivet sætter her fokus på vekselvirkningen mellem menneskets bevidsthed, selvopfattelse og handlingskapacitet på den ene side, og levevilkår samt rettigheder på den anden (Andersen, 2005, s. 62-63).

Empowermentdimensioner

De forskellige empowermentdimensioner omhandler de niveauer, hvorpå empowerment udspiller sig. Indledningsvist skelnes mellem vertikal og horisontal empowerment.

Vertikal empowerment drejer sig om styrkelse af gruppers magtpositioner udad og opadtil i forhold til systemet, de professionelle og magthaverne. Dette kan for eksempel være i relation til lovgivningen, prioriteringer af politisk eller administrativ karakter eller i forhold til

samfundsmæssige diskurser. Horisontal empowerment handler derimod om at styrke netværker på samme niveau indad og nedadtil. Denne form for empowerment gør sig eksempelvis gældende i grupper i samme situation, der ønsker at nedbryde fjendebilleder, netværke eller opbygge tillid (Andersen, 2005, s. 67).

Ydermere skelner Andersen mellem fire empowermentdimensioner: 1) identitetsempowerment, 2) statusmæssig empowerment, 3) politisk empowerment og 4) institutionel empowerment. Disse er oftest sammenfaldende, men behøver ikke at være det.

Førstnævnte handler om at ændre en negativ, individuel fortælling til en positiv, kollektiv fortælling. Dette kan ske via dannelsen af fællesskaber, der gør op med individualiseringen af det konkrete problem og i stedet forsøger at danne en kollektiv identitet, der bygger på en fælles forståelse af problemet.

I tæt sammenhæng med ovenstående er statusmæssig empowerment. Dette handler om evnen til at udfordre og ændre den måde, hvorpå underprivilegerede grupper pådømmes et omdømme og image, samt den måde disse anses på. Her arbejdes for at ændre stereotype forståelser, der skabes på baggrund af samfundets tilskrivning af negative egenskaber. Disse forsøges erstattet med en opfattelse, der bygger på respekt og anerkendelse.

Den politiske empowerment drejer sig om at opbygge handlingskapacitet, der medvirker til erhvervelsen af en stemme og dermed at kunne påvirke det politiske system. Et eksempel herpå er de danske handicaporganisationer. Fokus er på at optimere betingelserne for skabelsen af et mere socialt retfærdigt samfund. Dette spænder fra et individuelt niveau til evnen til at påvirke den måde, samfundet udvikles over tid.

Endeligt er den institutionelle empowerment, som er sikringen af, at de frivillige kræfter ikke er alene om empowermentprocessen. Denne sikring sker via en institutionel forankring på flere niveauer og sektorer i samfundet, hvori interessevaretagelsen spredes ud og bliver fælles. På den måde sikres, at empowermentprocessen ikke bliver sårbar.

Den institutionelle empowerment kan antage flere former. Heraf kan nævnes forskellige former for retlig regulering som eksempelvis overenskomster (Andersen, 2005, s. 67-69).

Self-efficacy

Den canadisk-amerikanske psykolog, Albert Bandura, har udviklet et begreb ved navn 'self-efficacy' som på dansk kan beskrives som mestringsforventninger, eller som i daglig tale kan beskrives som selvtillid. Self-efficacy handler om: "...beliefs in one's capabilities to organize and execute the course of action required to produce given attainments" (Bandura, 1997, s. 3). Altså handler det om individets forventning om egen kompetence til at gennemføre en bestemt handling. Denne tro bygger på individets tidligere erfaringer og påvirker, herunder 1) individets motivationsniveau, 2) affektive tilstande og 3) handlinger. Det afgørende er altså individets *tro* på egne evner frem for den objektive sandhed. Måden, hvorpå individets self-efficacy kan påvirkes, er via følgende fire kilder: 1) læring og mestring gennem handling, 2) indirekte læringsoplevelse, 3) verbal overbevisning og 4) fysiologiske og affektive stadier (Bandura, 1997, s. 79).

Læring og mestring gennem handling bliver anset som den primære kilde til self-efficacy. Denne handler om at fuldføre opgaver, som på den måde bliver til succesoplevelser, og dermed højner individets tro på egne evner. Sværhedsgraden af opgaven er af betydning, da en for let opgave kan opleves som om, at det er nemt at få succes, hvori det modsatte scenarie kan resultere i et nederlag. Derfor er det vigtigt, at opgaven blot er tilpas udfordrende (Bandura, 1997, s. 80-81).

Kilden omhandlende den indirekte læringsoplevelse handler først og fremmest om iagttagelsen af andre, som vi anser som værende rollemodeller. Gennem iagttagelse kopieres og sammenlignes rollemodellens kompetencer. På den måde kan rollemodeller vise individet en ny og bedre måde at håndtere tingene på, som øger individets self-efficacy, når denne observerer, at det lykkes for rollemodellen. Rollemodeller behøver dog ikke at være en person, som individet ser op til, men kan blot være én, som individet sammenligner sig med (Bandura, 1997, s. 86-99).

Den verbale overbevisning er i bund og grund udefrakommendes verbale tilskyndelser, som kan agere støtte og overbevise individet om at tro på sig selv. Denne anerkendelse via ord gør den unge tilbøjelig til at tage udfordringen op, og hvor potentialet for en succesoplevelse dermed opstår. Her er det igen afgørende, at den pågældende kun opfordres til at tage en passende udfordring op (Bandura, 1997, s. 99-101).

Den sidste kilde indebærer, at individet tolker dennes emotionelle og fysiologiske tilstand. De følelser, der er forbundet med en given handling, har nemlig en betydning for, hvorvidt

udfaldet af handlingen bliver god eller dårlig. Har man dermed en positiv følelse om en given handling, er sandsynligheden for at opnå succes ligeledes større - og omvendt (Bandura, 1997, s. 106).

Banduras teori bidrager i projektet til en forståelse af den empowermentproces, der sker særligt på mikroniveau, men også hvordan denne udvikling på individplan præger empowerment på de resterende niveauer. Særligt anvendes kilderne, der højner self-efficacy, da disse bidrager til en forståelse af, hvordan empowerment på mikro- og mesoniveau gensidigt påvirker hinanden.

“Den psykisk sårbare unge” som kategori

Ved brug af Staunæs begreber om kategorisering fremlægges i det følgende, hvordan den sociale kategori om psykisk sårbare unge er blevet skabt, samt hvordan den fortsat udvikles og påvirkes.

Indledningsvist fokuserer jeg på, hvordan samfundet definerer psykisk sårbarhed, hvordan dette italesættes, og hvordan samfundet ud fra et socialkonstruktivistisk perspektiv er ansvarlige for dannelsen af sådanne sociale kategorier. Efterfølgende koncentrerer analysen om, hvad målgruppen selv forstår ved det at være psykisk sårbar, samt hvorledes disse unges selvforståelse præges af personlige såvel som udefrakommende faktorer. Endeligt vil jeg fremhæve, hvorledes Læseforeningen forsøger at skabe en tredje forståelse af, hvad det vil sige at være ung med en psykisk sårbarhed.

Samfundets kategorisering af målgruppen

For at forstå minoriteterne, må vi først afklare, hvad majoriteten består af. På den måde er det muligt at forstå, hvordan grupperne adskiller sig fra hinanden.

Samfundets hegemoniske forståelse af et givent fænomen har en enorm betydning, da det ofte er den forståelse, som majoriteten af befolkningen ligeledes indtager. I et samfund som det danske, hvor de offentlige myndigheder har stor indflydelse på borgerens liv og virke, er det særligt disse, der har magten, når det gælder udformningen af disse forståelser. Derfor er det relevant at kigge på, hvilke definitioner myndighederne formulerer og gør brug af. Sundhedsstyrelsen definerer mental sundhed som følgende:

Mental sundhed er en tilstand af trivsel, hvor det enkelte menneske kan udfolde sine evner, håndtere dagligdags udfordringer og stress og indgå i fællesskaber med andre mennesker. Mental sundhed er altså ikke kun fraværet af psykisk sygdom, men består også af psykologiske ressourcer og evner, som er nødvendige for at kunne udvikle sig og klare de udfordringer, der dukker op i alle menneskers liv (Sundhedsstyrelsen, u.å).

Med udgangspunkt i ovenstående definition, må det antages, at det modsatte - nemlig psykisk sårbarhed - dermed er en tilstand af mistrivsel, hvor individet er begrænset i at udfolde sine evner, er udfordret i forhold til at håndtere dagligdags udfordringer og stress, og at psykisk sårbare kan have besvær ved at indgå i fællesskaber med andre mennesker. Ydermere må

psykisk sårbarhed tilmed indbefatte, at man har en psykisk sygdom, og at man ikke har de nødvendige evner til at klare de udfordringer, som alle mennesker bliver udsat for.

Definitionen er forankret i en mestringsdiskurs, der fordrer, at individet kan klare nævnte udfordringer på egen hånd. Fokus er dermed på alt det, som den psykisk sårbare ikke kan. Denne mestringsdiskurs bliver derfor overvejende negativ, når vi taler om psykisk sårbarhed.

Ud over omtalte diskurs, er der også en anden faktor, der i ovenstående definition kan have en betydning for, hvordan vi snakker om psykisk sårbarhed. Definitionen er nemlig så bred og upræcis, at det er utydeligt, hvad det egentlig vil sige at være psykisk sårbar. Det afføder således et spørgsmål om, hvorvidt definitionen beskriver en konstant tilstand, eller psykisk sårbarhed også omhandler dem, der har udfordringer med konkrete facetter af deres liv. Er det alle fællesskaber, som den psykisk sårbare har svært ved at indgå i, eller blot nogle få? Hvis man er psykisk syg, er man så nødvendigvis bindegale og farlig? Når definitioner bliver så brede, som det er tilfældet i ovenstående, er det op til fri fortolkning, hvad det vil sige at være psykisk sårbar. Befolkningens fortolkning heraf præges af den sprogbrug og de inputs, de støder på via medier og sociale platforme, som befolkningen færdes på til hverdag. Her ser vi ofte, at psykisk sygdom og sårbarhed sættes i forbindelse med noget negativt og farligt, når vi læser overskrifter som "sindssyg morder" (Erngaard, 2006), hvoraf diskursens negative klang bestyrkes. På den måde får samfundet skabt en social kategori omhandlende psykisk sårbare mennesker, som i høj grad er præget af en diskurs, der langt hen ad vejen giver et misvisende billede af, hvad det vil sige at leve med en psykisk sårbarhed. Som psykisk sårbar i Danmark kan opleves, at du først og fremmest bliver set i lyset af din sygdom.

Målgruppens forståelse og subjektivering

For at blive klogere på, hvad målgruppens egen forståelse af psykisk sårbarhed er, samt hvorledes deres selvforståelse dannes og præges af forskellige faktorer, vil jeg forsøge at dekonstruere det såkaldte subjektiveringsbegreb. På den måde kan det præciseres, hvad det er for nogle elementer, som er afgørende for målgruppens forståelse.

Det første element i subjektiveringsbegrebet, der har betydning for de unges selvforståelse, handler om deres selvfølelse: "Føler jeg mig psykisk sårbar?". Dette er et spørgsmål, som deltagerne i læsegruppen bliver stillet allerede ved optagelsen heri. Det er nemlig et krav fra

Læseforeningen, at deltagerne skal definere sig selv som psykisk sårbare. Alligevel viser projektets feltarbejde, at svarene på ovenstående spørgsmål er forskelligartede. Der er på den baggrund identificeret tre forskellige former for selvfølelse blandt læsegruppens deltagere, som vil blive gennemgået og eksemplificeret i de følgende afsnit.

Det første udfald repræsenteres af Siv, som på eget initiativ har opsøgt og tilmeldt sig Læseforeningens tilbud: “Jeg blev en del af den [læsegruppen], fordi jeg faktisk samtidig med at jeg sad og skrev et speciale om, hvordan litteratur kan bruges for at fremme sundhed, selv gik ned med stress og blev indhentet af noget angst, jeg har haft i mange år...” (info. 5, s. 2). I kraft af at Siv udvikler stress og angst, når hun til erkendelsen af, at hun har brug for hjælp. Derfor melder hun sig ind i læsegruppen for psykisk sårbare. Læseforeningen har et væld af andre tilbud, herunder åbne læsegrupper for almindelig litteraturinteresserede, men Siv vælger altså læsegruppen for psykisk sårbare. Sivs valg viser, at hun besidder en selvfølelse, hvor hun definerer sig selv som psykisk sårbar, og hun opfylder dermed Læseforeningens kriterier.

Den anden gruppe af udfald er mere situationsbestemt. Det er samtidig også den gruppe af deltagere, der starter deres svar ud med at understrege, at alle mennesker i et eller andet omfang er sårbare (info. 7, s. 17; info. 6, s. 14). På den måde identificerer repræsentanterne fra denne gruppe sig ligeledes med det at være psykisk sårbar, men samtidig understreger deltagerne, at det intet anderledes er ved det, fordi vi alle, i et eller andet omfang, har en psykisk sårbarhed. I stedet italesættes psykisk sårbarhed mere som en variabel, hvor den enkeltes sårbarhed kommer til udtryk på forskellige måder og i forskellige grader. I følgende udtalelse beskriver Naja, hvordan hun oplevede sin sårbarhed i forhold til sin spiseforstyrrelse, da den var mere tydelig: “Da jeg for eksempel startede i behandling, der var jeg enormt sårbar. Jeg var skrøbelig på en anden måde. Jeg kunne ikke altid sådan have, hvis folk de jokede med mad omkring mig. Altså, nogle hverdagssituationer, som for andre mennesker kan virke helt normale, kan være udfordrende for andre” (info. 7, s. 17). I dette citat beskriver Naja, at hun på egen krop har følt en sårbarhed, som har gjort hende skrøbeligere, end den hun har følt tidligere. På den måde relaterer hun sig ligeledes til en selvfølelse, hvor psykisk sårbarhed bliver sat i centrum, men underlægger sig ikke på samme måde som Siv en præmis om, at psykisk sårbarhed er noget særligt. Den psykiske sårbarhed er ifølge Naja blot tydeligere på nogle tidspunkter og situationer i livet.

Den tredje og sidste gruppe af svar kommer fra de informanter, som har lagt vægt på, at kriteriet omkring psykisk sårbarhed ikke var det vigtige for dem i forhold til deltagelse i gruppen. I stedet var det behovet for at dele litteraturen med andre. At identificere sig som psykisk sårbar blev derfor sekundært, og noget som blot skulle overstås. Dette kom blandt andet til udtryk i min samtale med Caya, da jeg spørger hende, hvad det vigtigste element i læsegruppen er: "Jeg tænker i hvert fald ikke, at det er den psykisk sårbare del, fordi jeg er jo et velfungerende menneske udenfor alt det her" (info. 4, s. 11). Her sætter Caya selv ord på, at det ikke er sårbarheden, der er i centrum for hende. Hun beskriver sig selv som værende et velfungerende menneske, men udtrykker også samtidig, at hun godt er bevidst om, at i dette rum er det noget andet, der er på spil. I dette regi er fokus ikke på det velfungerende menneske, hun identificerer sig selv med uden for gruppen. Caya var da også lang tid om at nå til erkendelsen af, at hun havde brug for hjælp til at klare sine psykiske udfordringer. Ovenstående indikerer altså, at Caya i det hele taget har svært ved at forstå sig selv som sårbar, hvilket kan være årsagen til, at hun heller ikke har en selvfølelse af at være psykisk sårbar.

Svaret, på hvorvidt målgruppen føler sig psykisk sårbar, er altså ikke entydigt. Dog er den dominerende selvfølelse dog, at på det tidspunkt, deltagerne er trådt ind i Læseforeningen tilbud, har deres sårbarhed haft så stor en rolle i deres liv, at størstedelen har udviklet en identitet som sårbare. Andre tager afstand fra kategoriseringen og mener, at de falder uden for gruppen, men dette er dog et fåtal.

I subjektiveringsprocessen er der også et andet element, som gør sig gældende, nemlig konteksten hvori subjektiveringen bliver til. Da jeg ikke har undersøgt informanternes baggrund detaljeret, består nedenstående fremlægning af konteksten af generelle træk og antagelser.

Størstedelen af mine informanter har flere sociale arenaer til fælles. De har i større eller mindre grad været en del af uddannelsessystemet, arbejdsmarkedet og foreningslivet, ligesom de alle også i et eller andet omfang har et socialt liv, som ikke omfatter Læseforeningen. De har altså alle på forskellig vis deltaget i samfundets fællesskaber. Det betyder også, at alle har været disponeret for mestringsdiskursen og dens ensidige forståelse af, hvad det vil sige at have en psykisk sårbarhed. De har antagelsesvist selv været en del af majoriteten, før de selv blev bevidste om deres sårbarhed. På den måde har samfundets sociale kategorisering af

mennesker med en psykisk sårbarhed en betydning for, hvordan målgruppen udvikler dens forståelse heraf.

Informanter har yderligere det til fælles, at de alle har været en del af ét eller flere behandlingstilbud, hvor den psykiske sårbarhed var omdrejningspunktet. På den måde er de alle blevet disponeret for den diskurs, som praktiseres her. Det er en diskurs, som må antages at være anderledes fra majoritetens. Ydermere har de alle været en del af Læseforeningens tilbud i minimum et år, hvor de ligeledes har været udsat for en væsentlig anden diskurs. Dette uddybes i afsnittet "Læseforeningens forståelse og diskurs".

Ovenstående udgør de kontekstuelle betingelser, som informanterne skal navigere i. Disse er i høj grad afgørende for, hvorledes de unge har mulighed for at handle i forhold til de subjektiveringstilbud, de bliver stillet overfor, eller om de føler sig nødsaget til at underkaste sig disse. Derfor finder jeg det relevant at belyse, om målgruppen selv oplever sig som afvigere i forhold til majoritetsbefolkningen, samt om deres syn ligger i forlængelse af mestringsdiskursen, eller om den afviger herfra.

Siv beskriver det at være psykisk sårbar på følgende måde: "Psykisk sårbar det er, når man har nogle udfordringer i en eller anden forstand, der påvirker ens hverdag og ens trivsel negativt... og som gør, at man simpelthen ikke er glad" (info. 5, s. 13). Naja uddyber:

Folk med den her betegnelse 'psykisk sårbarhed' har nogle andre udfordringer i deres liv, som er lidt mere atypiske, og som måske bare bremser dem i at leve det optimale liv, man gerne vil... De ting som de fleste mennesker - 90 % - af deres liv normalt godt kan få til at fungere at komme igennem, uden at der er problemer, der har man bare udfordringer med det som psykisk sårbar (info. 7, s. 17).

Med udgangspunkt i Siv og Najas beskrivelser af mennesker med psykisk sårbarhed, er sårbarheden i høj grad noget, der har indvirkning på individets trivsel og livsglæde. Siv beskriver, at det påvirker trivslen så meget, at man generelt ikke kan føle sig glad. Her understreger hun, at hendes forståelse er, at en psykisk sårbarhed omfatter flere facetter af livet, og på den måde skriver hun sig ind i den forståelse, som samfundet italesætter. Ligeledes gør Naja, når hun i sin udtalelse beretter, at man som psykisk sårbar har udfordringer med op imod 90 % af de dagligdags gøremål, som andre uden videre mestre. Dette kan givetvis være et udtryk for Najas autentiske oplevelsesverden, men ovenstående

forståelser fra målgruppen kan også forstås som et udtryk for, at mestringsdiskursen også her præger målgruppens selvforståelse.

Der er dog også eksempler på, at målgruppens forståelse divergerer fra samfundets. Dette ses blandt andet i følgende udtalelse fra Caya:

Hvornår er man psykisk sårbar? Er det når at man er fuldstændig stresset på sit studie og føler, at man har svært ved at få enderne til at hænge sammen... Og selvom man ikke har det af helvedes til generelt, så har man måske også bare nogle dårlige perioder i sit liv, fordi sådan er livet. Så hvornår er man psykisk sårbar? Det synes jeg er vildt svært at definere (info. 4, s. 17).

Der er flere ting ved dette citat, som er værd at fremhæve. Det første er, at Caya mener, at psykisk sårbarhed forstås alt for bred og udefinerbart. Det er utydeligt - selv for målgruppen - hvornår man er en del af den, og hvornår man ikke er. På den måde bliver de kontekstuelle betingelser også besværlige at navigere i.

Et andet aspekt, som kan uddrages af ovenstående citat, er, at Sundhedsstyrelsens definition langt fra passer på alle, som omfattes af målgruppen. Caya er omfattet af målgruppebeskrivelsen, fordi hun har udviklet depression og angst efter tabet af sin mor. Men Caya kan ikke genkende sin egen situation i definitionen, da hun oplever sig selv som værende velfungerende og i god trivsel. På den måde divergerer målgruppens forståelse af mennesker med psykisk sårbarhed, fordi den indeholder flere nuancer. Set fra målgruppens perspektiv, er du ikke 'bare' din psykiske sårbarhed. Du er først og fremmest Caya, Naja og Siv.

Læseforeningens forståelse og diskurs

For at beskrive hvordan Læseforeningen forsøger at danne en anderledes forståelse af, hvad det vil sige at være ung med en psykisk sårbarhed, vil jeg belyse, hvordan Læseforeningen udgør en ny og alternativ kontekst for målgruppens subjektivering - et nyt subjektiveringsnetværk.

Selvom læsegruppen består af meget forskellige individer, med forskellige køn, alder, civilstatus, uddannelsesbaggrund og sårbarheder, har Læseforeningen dannet en ramme om gruppen, der gør, at de alligevel udgør en heterogen gruppe. Det har den gjort ved at sikre sig, at de unges selvfølelse i en eller anden grad er sammenlignelig, da de alle har skulle

tilkendegive, at de føler sig psykisk sårbar ved indtrædelse i empowerment-projektet (info. 3, s. 8) og dermed i læsegruppen. Det er afgørende for subjektiveringsprocessen i dette netværk, hvilke netværkskomponenter dette består af.

Af de humane netværkskomponenter kan nævnes de andre deltagere samt læseguiden, der har til opgave at facilitere gruppen. Som nævnt udgør deltagerne en heterogen gruppe, fordi formålet med deltagelsen i gruppen er den samme. Derudover er der fastsat et alderskriterium, hvor deltagerne skal være mellem 18-35 år. Det er gjort for at forsøge at imødekomme interesserne om, at det er en bred skare af unge med psykisk sårbarhed – men samtidig for at undgå, at målgruppen bliver så bred, at deltagerne er helt forskellige steder i deres liv.

Om læseguiden kan siges, at denne er uddannet til formålet ved hjælp af metoden guidet fælleslæsning. Desuden er læseguiden udvalgt af Læseforeningen med henblik på at sikre, at læseguiden kan håndtere opgaven med målgruppens problematikker.

Om de nonhumane netværkskomponenter må særligt nævnes de rammer, som er sat op om selve afholdelsen af læsegruppemøderne. I følgende udtalelse fortæller Hanna om, hvilke overvejelser Læseforeningen gjorde sig, da den valgte at indgå et samarbejde med en interesseorganisation i hovedstadsområdet, og som også arbejder med psykisk sundhed:

Jeg ville gerne have, at læsegruppen skulle være et sted, som kunne pege ind i noget nyt for de unge... Det der med at have en oplevelse af, okay, nu har jeg måske været i et psykiatrisk forløb, og jeg er sygemeldt, men lige pludselig kommer jeg hver mandag ind i det her miljø, hvor jeg pludselig er en del af noget andet også... Så jeg tænkte i hvert fald ret meget i at prøve at finde noget, som ikke havde den der kommunale vibe (info. 3, s. 24).

I citatet fremhæver Hanna, at det var et fokuspunkt for Læseforeningen, at valget af lokaler skulle udtrykke noget nyt og anderledes, end det som målgruppen var vant til fra diverse behandlingstilbud. For Hanna og resten af Læseforeningen var det mindre vigtigt, hvorvidt lokalerne var lidt snaskede med grimme plakater på væggene. Hellere det, end hvide, kliniske lokaler, som ligner alt det, målgruppen allerede kender til. At de i København tilmed havde den unikke mulighed, at de kunne indgå et samarbejde med en organisation, der ligeledes har fokus på psykisk sundhed, var særligt fordelagtigt. Det gav netop Læseforeningen mulighed for at understrege, at diskursen heri er væsentlig anderledes fra den, de er blevet mødt med af

majoriteten. Herigennem signalerer Læseforeningen, at de frem for alt ser muligheder i de psykisk sårbare unge. Læseforeningen skaber dermed en kontekst, som er helt omvendt fra den, de unge tidligere har mødt. Hvor fokus førhen har været på alle de ting, som de ikke kunne, flyttes fokus til det modsatte. Den unges ses som andet end blot sin sårbarhed, og det fremhæves ved at vise dem, at de er en del af noget større. I det subjektiveringsnetværk, som udgøres af Læseforeningen, har den unge muligheden for at gøre sårbarheden sekundær, samt at arbejde med den selvfølelse, som har betydning for den unges subjektiveringsproces. I Læseforeningen anerkendes den unge som psykisk sårbar, men anskues først og fremmest som en ung, der, på trods af sin sårbarhed, har ressourcer og handleevner til gavn for sig selv og andre.

Opsamling

I Danmark har samfundet en social kategorisering af psykisk sårbare mennesker, der i høj grad er baseret på en mestringsdiskurs. Majoritetens forståelse af, hvad det vil sige at leve med en psykisk sårbarhed, tager udgangspunkt i, hvad særligt myndigheder og medier kommunikerer til samfundets borgere. Denne forståelse anvendes og videreudvikles i mellem menneskelige interaktioner i forskellige sociale arenaer i samfundet. Forståelsen har dermed også en stor indvirkning på målgruppens egen opfattelse af, hvad det at have en psykisk sårbarhed indbefatter. Dette gør sig eksempelvis gældende i forhold til målgruppens forståelse af, at en psykisk sårbarhed per automatik medfører et væld af begrænsninger.

I Læseforeningen forsøger man at gøre op med omtalte mestringsdiskurs, og ser på muligheder frem for begrænsninger. Med den anderledes diskurs, og ændrede kontekst for udviklingen af den sociale kategorisering af målgruppen, udgør Læseforeningen et subjektiveringsnetværk for den unge, hvor handlemulighederne bliver flere, og tilbuddet kan dermed være medvirkende til en mere nuanceret subjektiveringsproces. Læseforeningen repræsenterer ydermere en minoritet, der på sigt kan være med til at ændre den sociale kategorisering.

I det følgende analyseafsnit rettes opmærksomheden mod de gruppedynamikker, der udspiller sig i læsegruppen. Disse dynamikker udspringer i høj grad af de forståelser, som er indlejret i diskurserne, der dermed bliver rammesættende for indholdet i læsegruffællesskabet.

Gruppedynamikker

Dette afsnit behandler de gruppedynamikker, der finder sted i læsegrupperne, og som jeg har fundet væsentlige at fremhæve. Ved brug af Ken Heaps gruppemetode vil jeg belyse, hvilke overvejelser der ligger bag sammensætningen af gruppen. Derefter vil jeg analysere, hvorledes gruppen udgør en ressource for de unge. Her vil fokus særligt være på anerkendelsesperspektivet, som belyses ved brug af Axel Honneths anerkendelsesteori, samt stigmatiseringsprocesser, hvortil jeg benytter mig af Erving Goffmans begrebssæt herom.

Gruppen som ressource

For at få et indblik i, hvordan gruppen som helhed kan udgøre en ressource for den enkelte deltager, er det først og fremmest relevant at præcisere, hvilke forudsætninger der skal indfries, for at det bliver aktuelt. Desuden er det relevant at belyse, hvilke gruppedynamikker der i øvrigt kan identificeres i gruppen, da disse ligeledes er af betydning for det udbytte, som deltagerne får med sig. Gennemgangen heraf tager udgangspunkt i de fem faser i Heaps model.

Første fase i Heaps gruppeproces omhandler de overvejelser, man bør gøre sig, inden gruppen sammensættes. Derfor bør det indledningsvist sikres, at der er overensstemmelse mellem psykosociale problemer og behov hos medlemmerne. Som tidligere beskrevet har Læseforeningen forsøgt sig med dette ved at opstille et adgangskriterium, der omfatter en aldersbegrænsning, samt at den unge skal betragte sig selv som værende psykisk sårbar. Derudover har Læseforeningen ikke ønsket at specificere målgruppen yderligere. Baggrunden herfor uddybes i det følgende.

Hanna beskriver, hvad Læseforeningen finder som et væsentligt fællestræk ved målgruppen: “De har i hvert fald alle sammen en evne og en lyst til at reflektere over deres egen situation. Det er jo rigtig, rigtig positivt, uanset hvordan deres situation i øvrigt er” (info. 3, s. 3). Her understreger Hanna, hvorledes deres individuelle situationer bliver sekundære i forhold til gruppesammensætningen. I læsegruppen står det nemlig helt op til deltagerne, om de ønsker at fortælle detaljeret om deres situation. Denne frihed gør størstedelen af deltagerne brug af, da de for eksempel ikke nævner, hvorvidt de har en diagnose eller ej. Det skyldes, at deltagerne ikke oplever, at det er den specifikke diagnose, der er i centrum for samtalen:

...for mig der behøvede det ikke være min spiseforstyrrelse, som det handlede om som sådan... Og det er ikke fordi, at jeg ikke havde lyst, men det har bare ikke altid været aktuelt heller... Men man har da snakket om sin frygt for døden, man har da snakket om sin frygt for frygt, angst bare generelt, frygten for at ens forældre ikke synes, at man er god nok. Så alle de her ting, de kommer på banen og man får jo alligevel snakket om de ting, der gør ondt i livet... (info. 7, s. 16).

I ovenstående citat sætter Naja netop ord på, hvor lidt den specifikke diagnose fylder i læsefællesskabet. Den stress, som deltagerne oplever, og som gør sig udslag i et behov for hjælp, er alligevel fælles på den måde, at uanset diagnosens karakter eller omfang, så er det de samme temaer, som går igen hos deltagerne.

Nogle andre aspekter, som skal bør overvejes inden gruppedannelsen af en planlagt gruppe, er af mere formel karakter. Dette omhandler blandt andet spørgsmålet om, hvor mange deltagere gruppen skal omfatte. Det afgørende her er, hvad formål gruppen skal have. Hvis muligheden for at give udtryk for sine følelser og personlige anliggender skal være i fokus, bør gruppen holdes på 4-6 deltagere. Derefter mindskes interessen for følelser og relationer, hvorfor fokus i højere grad bliver på produktet. I tilfældet med læsegrupperne, hvor fokus på den ene side er på litteraturen, og på den anden side skal kunne rumme deltagernes sårbarhed og følelsesliv, så anslår Heap, at gruppestørrelsen bør holdes på omkring syv deltagere (Heap, 2005, s. 83). Om gruppens størrelse siger Hanna: "Men jeg synes maksimalt 8, når vi er fysisk sammen, for ellers så bliver det altså svært at styre samtalen. Det bliver svært at lade alle komme til stede på en ordentlig måde, når der er for mange" (info. 3, s. 23). Af denne udtalelse kan tolkes, at de observationer, som Hanna gør sig i praksis, stemmer overens med Heaps antagelse. Hvis deltagerne oplever, at der ikke er de optimale rammer for at dele ud af de ting, der er sårbare, fordi gruppen er for stor, kan reaktionen blive, at de unge flytter fokus og helt undlader at dele.

Dette leder mig frem til det sidste aspekt, jeg har valgt at fremhæve i Heaps første fase, nemlig tiden. Heri er der to elementer: dels hvor længe én seance skal tage, dels hvor længe et læsefællesskab skal bestå. I læsegrupperne for de psykisk sårbare unge, som i udgangspunktet er en lukket gruppe, bliver man optaget i et forløb, der varer ti uger. Hvis en deltager vælger at gå ud af gruppen inden de ti uger, så optages et nyt medlem i stedet, men ellers er det de samme otte deltagere hver gang. Efter de ti uger har deltagerne mulighed for at forlænge deres forløb med yderligere ti uger. På den måde er det konkrete læsefællesskab

tidsbegrænset, men selve tilbuddet er ikke. I praksis er det dog sådan, at de fleste deltagere vælger at forlænge deres forløb, hvorfor kernen i det konkrete læsefællesskab består. Derfor er tidsbegrænsningen i Læseforeningens tilbud meget vid, hvilket måske kan opveje de ekstra deltager, jævnføre Heaps anvisninger vedrørende antal af gruppemedlemmer.

Ovenstående er afgørende for, hvorledes interaktionen i gruppen fører til en gensidig identificering, der skaber en 'vi-følelse'. Da jeg ikke har haft mulighed for at gennemføre de tiltænkte observationer af læsegruppemøderne på grund af Covid-19-situationen, har jeg ikke et tilstrækkeligt grundlag til at vurdere, hvordan interaktionen i gruppen har fundet sted. Derfor må jeg blot antage, ud fra informanternes udtalelser i interviewmateriale, at dette gruppebånd er opstået i en eller anden grad. Derfor springer jeg direkte til fase 5, som følgende afsnit vil omhandle.

Femte fase handler om det outcome, som deltagelsen i gruppen medfører. Feltarbejdet viser en hel række af måder, hvorpå gruppen bliver en ressource for de deltagende. Hertil vil jeg blot nævne nogle få. Først og fremmest udgør gruppen en gensidig støtte og genkendelighed for de deltagende. Naja berører dette i ovenstående citat, hvor hun belyser, hvordan hun i gruppen oplever, at de andre deltagere har samme bekymringer og problematikker omhandlende deres psykiske sårbarhed, som hende selv. På den måde opnås en følelse af genkendelighed. Dette medfører en støtte, som bliver gensidig, da Naja oplever at hun, ved at dele sine egne erfaringer, støtter op om de andre deltagere i gruppen, som ser sig selv i hendes fortælling. Det bliver en slags hjælp til selvhjælp. Denne nærmest kollektive styrke, som deltagerne i gruppen kan finde her, behandles særskilt i analyseafsnit 3 omkring empowerment. Derudover bør det nævnes, at gruppen også har et udviklingsperspektiv. Deltagerne i læsegruppen bliver således udfordret på deres forståelse af, hvad det vil sige at leve med en psykisk sårbarhed. Dette beskriver Sune på følgende måde: "Det udvider ens menneskesyn. Og ens... Netop det der med at forstå, hvordan et andet menneske tænker, og hvordan er det forskelligt fra min egen... Der er så stort et fokus på medmenneskelighed" (info. 6, s. 7). Gruppen bliver altså en arena, hvor de unge har mulighed for at udvide hinandens horisonter og lære af hinanden, herunder deres differentierede forståelser af psykisk sårbarhed, som kan medføre en mere hensigtsmæssig kommunikation i mødet med majoriteten. Dette gør deltagerne i stand til at møde samfundet på en ny og mere nuanceret måde - særligt til gavn for dem selv, men også for deres medmennesker.

Foruden de omtalte måder gruppen udgør en ressource, har jeg fundet, at særligt tre temaer går igen i den indsamlede empiri. Dette omhandler tilføjjelsen af anerkendelse, stigmatisering samt forskellige empowermentprocesser, som hver især vil blive behandlet i de efterfølgende afsnit. Sidstnævnte behandles særskilt i analysedel 3, omhandlende Læseforeningens aktiviteter og metoder, hvori empowerment er særligt relevant.

Tilføjjelsen af anerkendelse

Anerkendelsesperspektivet bidrager til en dybere forståelse af, hvorledes gruppen udgør en ressource. Jævnfør Honneths anerkendelsesteori indgår læsegruppen som en del af den solidariske sfære for deltagerne. Derfor er det denne, som følgende tager sit primære udgangspunkt i. Dog har anerkendelsen, som de unge opnår her, også en påvirkning på den private sfære, hvorfor denne ligeledes kort vil blive berørt.

Læsegruppen udgør et nyt fællesskab, som en del af den unges solidariske sfære. Gruppen kommer som oftest til at få en stor betydning for deltagerne, fordi de unge ved indtrædelsen i projektet som regel er arbejdsløse, sygemeldte fra deres job eller studie. Derudover har de en tendens til at isolere sig selv fra venner og andre sociale arenaer, som gør, at deres solidariske sfære i forvejen er yderst begrænset. I det følgende citat beskriver Hanna, hvad hun oplever, de unge får ud af at blive en del af læsegruppen:

Lige pludselig er de fritaget fra hele den der byrde at gå rundt med den psykiske sygdom... Lige pludselig, så kan de jo bare være til stede med den, og opleve at den faktisk også kan være noget, som bringer dem tættere på andre mennesker, fordi de jo så pludselig kan anerkendende hinanden (info. 3, s. 7).

Hanna sætter her fokus på, hvordan de unge oplever, at deres psykiske sårbarhed ikke bliver set som en begrænsning i Læseforeningens regi, men som noget der også kan åbne døre og give nye muligheder. Ydermere oplever de unge, at de bliver anerkendt for de bidrag, som de yder til gruppe via deres psykiske sårbarhed. På den måde ændres den diskurs, som de tidligere er blevet mødt med, til en mere positiv diskurs. Den anerkendelse, som de unge oplever ved at dele med gruppen, sætter Dina ord på: "Så længe der er nogen, hvor de anerkender, det jeg siger, så kan jeg faktisk godt sige noget personligt" (info. 8, s. 9). For Dina er anerkendelsen afgørende for, hvor meget hun har lyst til at dele med gruppen. Det er det, der er afgørende for, at hun har lyst til at åbne op, som er kilden til anerkendelse i denne

sfære. På den måde forstærker de to elementer hinanden på en positiv måde - både for Dina, men også for gruppedynamikken som helhed.

Én ting er den direkte anerkendelse, som deltagerne får gennem samtalen, når de øvrige deltagere giver feedback på det sagte. En anden måde, hvorpå anerkendelse påvirker den enkelte, er de følelser, som deltagerne sidder tilbage med: "Jamen den giver en følelse af at være noget. Altså den giver noget øget selvværd, en følelse af at man kommer og bliver anerkendt og hørt af nogen" (info. 5, s. 5). Jævnfør anerkendelsesperspektivet er det ønskede udfald af anerkendelse inden for den solidariske sfære at styrke individet selvværd ved at bliver anerkendt for at være lige nøjagtig den person, som man er. Dette er netop, hvad Siv sætter ord på i ovenstående citat. Ved at deltage i læsegruppen beskriver Siv, at hun får en følelse af at være noget. På den måde bliver resultatet af den anerkendelse, som Siv oplever i gruppen, længerevarende i forhold til den direkte anerkendelse, som tidligere er nævnt. Denne følelse er altså årsagen til, at Siv har fået det bedre ved at deltage i læsegruppen: "Jeg tror det hænger sammen med det her med, at man føler, at man er en del af et fællesskab, og man bliver anerkendt" (info. 5, s. 6). Igen kommer gruppen til at udgøre en ressource for deltagerne, fordi de ved at indtræde i læsegruppen udvider deres solidariske sfære. Derudover så får den anerkendelse, som udspiller sig i gruppen, den betydning, at deltagerne på sigt også får det bedre, fordi de får følelsen af at være en del af noget. I og med den unge får det bedre mentalt, får mange af dem også overskuddet til at vende tilbage på arbejde, genoptage studiet og isolere sig selv i mindre grad. På den måde bliver den unge en del af en positiv kædereaktion, hvor deltagelsen i læsegruppen bliver kilden til deltagelse i andre sociale arenaer inden for den solidariske sfære, som er forudsætningen for øget anerkendelsesmuligheder.

Ovenstående giver anledning til at vende blikket mod den private sfære. For den anerkendelse, som de unge oplever i læsegruppen, har ikke kun en positiv effekt inden for den solidariske sfære, men smitter ligeledes af på den private. Som tidligere beskrevet udgør gruppen en arena, hvor de unge lærer af hinanden. Denne læring bygger blandt andet på en erfaringsudveksling om, hvordan majoriteten forstår mennesker med en psykisk sårbarhed, og hvordan deltagerne udfordrer denne forståelse og begår sig i samfundet. Dette gælder også i forhold til majoritetens forståelse af privatsfæren, hvor nogle af deltagerne oplever, at heller ikke her bliver de mødt med samme forståelse, som den de bliver mødt med i gruppen, og derfor oplever de heller ikke samme form for anerkendelse:

Jeg kan sige nogle ting og dele nogle erfaringer, som jeg ikke deler med - jo, familie måske, nærmeste familie - men som jeg ikke deler med venner og bekendte. Fordi, de forstår det ikke alligevel. Og i læsegruppen, der kan jeg dele nogle ting, jeg ved, der måske er nogen, der kender, eller kan genkende og kan få noget anerkendelse på den måde (info. 5, s. 12).

Som citatet fra Siv viser, er målgruppen vant til en manglende forståelse fra den private sfære. Gennem den læring og modningsproces, som deltagerne gennemgår i gruppen, er der potentiale for, at den unge kan gå tilbage til privatsfære med sin fornyede forståelse og læring, som kan være gavnlig i forhold til en forbedret kommunikation parterne imellem. Den anerkendelse, som opnås gennem den solidariske sfære, kan aldrig veje op for manglende anerkendelse i de øvrige sfærer, men på denne måde kan den have en indflydelse på en anden måde, som øger mulighederne for anerkendelse i den private sfære.

Tilføjjelsen af anerkendelse til den solidariske sfære via en ny social arena, nemlig deltagelsen i læsegruppen, har altså en enorm betydning for den samlede effekt, som de unge får ved at tage aktivt del i læsefællesskabet. Dette skyldes blandt andet, at gruppen er et fællesskab, hvor anerkendelse ikke er koblet sammen med præstationer, og hvor de unge ikke stigmatiseres, hvis de har svært ved at leve op til samfundets krav.

Netop stigmatiseringsprocesser er, hvad følgende afsnit omhandler, da forståelsen af disse ligeledes er en del af den samlede ressourceudvikling, som gruppen medvirker til.

(Af)stigmatisering

En anden måde, hvorpå gruppen som helhed kan udgøre en ressource, er, at de unge bliver bevidste om, hvilke stigmatiseringsprocesser de er en del af. På den måde skabes en refleksion, der styrker dem i, hvordan de agerer i forhold til deres stigma på en hensigtsmæssig måde. For at belyse omtalte stigmatiseringsprocesser, benyttes Goffmans begreber herom. Hertil må vi indledningsvist definere, hvilken form for stigma, der i de unges situation er tale om.

Goffman skelner som bekendt mellem tre former for stigma: kropslig vederstyggelighed, karaktermæssige fejl og slægtsbetingede stigma. For målgruppen omhandlende psykisk sårbare unge er der ikke tale om fysiske misdannelser, da der, som ordet antyder, er tale om psyken og dermed et usynligt stigma. Der er ej hellere tale om et slægtsbetinget stigma, da en

forudsætning herfor er, at alle familiemedlemmer skal være mærket i samme grad (Goffman, 2009, s. 46). Psykisk sårbarhed og sygdom er som oftest sjældent noget, som slår igennem hos samtlige familiemedlemmer - og slet ikke i samme grad. Altså må vi antage, at psykisk sårbarhed, ved brug af Goffmans begrebssæt, betegnes som en karaktermæssig fejl. Med 'fejl' forstås, at det er sådan, som de 'normale' vil opfatte det, fordi fejlen afviger fra normen. Fejlen kan eksempelvis være den stress, hvor den stressramte kan opleves som viljesvag eller ugidelig. Disse opfattelser beror på stereotype forestillinger om, hvad det vil sige at have en psykisk sårbarhed, som ligeledes fører til sociale kategoriseringer. De, som Staunæs kalder for majoriteten, betegner Goffman i denne forbindelse som de normale, som er dem, der ikke har en psykisk sårbarhed eller sygdom. De normale er tilbøjelige til at tillægge de stigmatiserede en række defekter, som har rod i disse stereotype forestillinger, som dannes i samfundet. Denne problematik sætter Siv ord på i det følgende, hvor hun beskriver mødet mellem en stigmatiseret - hende selv - og en normal i form af en kommende arbejdsgiver: "Hvor psykisk sårbarhed simpelthen bare stadig er et tabu. Det er ikke noget, jeg ville drømme om at fortælle en arbejdsgiver til en jobsamtale. Det ville jeg måske gøre, når jeg kendte dem på arbejdspladsen bedre..." (info. 5, s. 12). Her beskriver Siv, hvordan hun frygter, at en kommende arbejdsgiver vil tillægge hende defekter udelukkende på baggrund af, at hun har en psykisk sårbarhed, og dermed måske erklære hende uegnet til jobbet. Derfor vil hun helt undlade at fortælle, hvad hun har af udfordringer i sin hverdag. Dette er ligeledes tilfældet, når det kommer til Sivs fremtidige kollegaer, hvor samme frygt udspiller sig. Hun vil i stedet vente til at folk kender hende bedre, så deres forståelse af hende ikke beror på en stereotyp typificering af, hvad det vil sige at være psykisk sårbar, men beror på en oplevelse af, hvem Siv er som menneske. På den måde oplever Siv at blive udsat for diskrimination fra sine medmennesker, omend disse er utilsigtet, fordi hun føler, at hun ikke kan være sig selv hundrede procent. Dette sker på trods af, at Siv endda forsøger at undgå den stigmatisering og forskelsbehandling, som oftest medfølger at have en psykisk sårbarhed. En anden årsag til, at Siv undlader at fortælle sin kommende chef, at hun har en psykisk sårbarhed, kan være, at Siv dermed vil gå fra at være potentielt miskrediteret til at være miskrediteret. Dette skyldes italesættelsen af hendes stigma, som dermed bliver kendt.

For størstedelen af informanterne i indeværende projekt gælder, at de er startet som potentielt miskrediteret. Dette kan der være forskellige årsager til, men den mest åbenlyse er, at psykisk sårbarhed og sygdom som nævnt er usynligt og dermed i mange tilfælde lettere at skjule. Dette gælder især i de tilfælde, hvor den pågældende sårbarhed ikke betyder, at den unge for

eksempel bliver psykotisk eller er udadreagerende. Det medfører, at nogle af informanterne er mere udfordret af deres sårbarhed end andre, men hvor størstedelen dog kan begå sig på en sådan måde, at de som udgangspunkt fortsat på overfladen smelter sammen med majoriteten, hvorfor deres sårbarhed forbliver usynlig.

Fælles for dem alle er, at uanset hvor længe de har været potentielt miskrediteret, så er de alle i et eller andet omfang nu miskrediteret. Et eksempel på dette er, at de ved at indgå i Læseforeningens læsegrupper for psykisk sårbare unge, har valgt at gøre deres stigma synligt ved at italesætte det. Omvendt opnår den unge hermed at bryde ud af den ensomhed, som statussen som potentielt miskrediteret også kan betyde. For de fleste af deltagerne i læsegruppen er positionen som miskrediteret dog allerede indtaget inden dette punkt. Som tidligere beskrevet er en stor del af de unge i den situation, at de ved indtrædelsen i læsegruppen har været nødt til at træde ud af arbejdsmarkedet, sætte deres studie på pause og er begyndt at isolere sig selv - både i forhold til den private sfære, men især omkring den solidariske sfære. På den måde er deres psykiske sårbarhed allerede blevet synlig for omverden længe før, at de indtræder som deltager i læsegruppen. Forskellen er, at positionen som miskrediteret tidligere har betydet ensomhed og isolation, hvor den nu betyder fællesskab og lettelse.

I læsegruppen møder de unge en gruppe af mennesker, som er sympatisk indstillet overfor dem på trods af deres stigma. Disse sympatisk indstillede mennesker deler sig i to: Dem som Goffman kalder for 'de egne', og dem som han betegner som 'de kloge'. De egne er de øvrige deltagere i gruppen. De egne udgør en ressource for hinanden, fordi de har en egen erfaring og en dybere forståelse af, hvad det vil sige at leve med en psykisk sårbarhed, som betyder, at de kan yde hinanden støtte og vejledning. Den anden gruppe, af sympatisk indstillede mennesker, er de kloge. I dette tilfælde er det den type af kloge mennesker, som via deres faglighed har en mere nuanceret forståelse for, hvilken situation disse unge mennesker er stillet i. Hertil gælder særligt læseguiden og dennes rolle i læsegruppen, men det gælder også for den øvrige organisation, der står bag Læseforeningen. Denne kreds af sympatisk indstillede mennesker får en stor betydning for, hvilken moralsk karriere, som de unge kommer til at udvikle.

For en stor del af de unge, som deltager i læsegrupperne, gælder, at de danner et mønster, der ligner det tredje af dem, som Goffman beskriver. Det sker, fordi de som oftest først bliver stigmatiseret senere i livet, idet deres psykiske sårbarhed først kommer til udtryk i deres

ungdomsår. Ydermere er der en del af dem, som har forsøgt sig med en strategi, hvor de har forsøgt at beholde deres status som potentielt miskrediteret så længe som muligt. Det gælder eksempelvis Siv og hendes forhold til sit fremtidige job. For en lille del af deltagerne gælder måske, at deres forældre godt har været klar over, at de som børn har været sårbare i en eller anden forstand, men hvor de nære relationer har dannet en beskyttende kapsel omkring den unge. Dette mønster ligner Goffmans andet mønster. Tilhængere af andet og tredje mønster har dog det til fælles, at de alle først har måtte forholde sig til deres stigma i en relativ sen alder. Derfor har gruppen en stor betydning, fordi det er en mulighed for de unge, hvor de netop kan lære, hvordan de håndterer deres stigma ud fra de vilkår, som deres pågældende mønster underlægger dem. Men det bliver også en konstellation, som får en grad af afstigmatisering. Det skyldes, at det stigma, som den unge indtræder i gruppen med, ikke bliver opfattet som et stigma i gruppen, da alle er i samme båd, og dermed ikke skiller sig ud på baggrund heraf. På den måde bliver gruppeprocessen igen en ressource, fordi man heri forsøger at vende de stigmatiseringsprocesser på hovedet, som de unge har været en del af ude blandt de normale. De unge beskriver det alle som et frirum, hvor de kan være til stede med deres psykiske sårbarhed, men hvor det ikke nødvendigvis behøver at være det, der er i fokus:

Men generelt, så synes jeg, at læsegrupper netop kan... skabe et frirum. Det kan lige præcis det her med, at forventningen er ikke til stede, der er ikke noget pres andet end det, du lægger ned over hovedet på dig selv... Du går ikke derfra og føler dig dømt... Men det her med, at det er sådan et frirum, hvor der virkelig er sådan en tryghed, og man går kun til en grænse, man selv vil (info. 6, s. 6).

Det essentielle ved denne udtalelse fra Sune er, at han ikke føler sig dømt i gruppen, og at han her ikke føler, at der er nogle særlige forventninger til ham. Rigtig mange af de unge, som indgår i projektet, har svært ved at leve op til de krav om præstationer, der gennemsyrrer mange fællesskaber i dag - særligt inden for den solidariske sfære. Her bliver Sune blot værdsat og anerkendt for den han er og ikke på baggrund af, om han lever op til bestemte krav. På den måde bliver stigmatiseringsprocessen vendt på hovedet. I læsegruppen tager de udgangspunkt i det, som de unge førhen er blevet set ned på, nemlig deres psykiske sårbarhed. Her anerkendes de i stedet for de personer, de er, på trods af deres udfordringer. Ydermere gives de her muligheden for at udvikle sig inden for rammerne af en positiv diskurs, der alt sammen kan virke afstigmatiserende for deltagerne.

At være klar over de stigmatiseringsprocesser, som de unge har været udsat for, samt hvilken moralsk karriere de unge har udvikle, har en betydning for, hvordan Læseforeningen forholder sig til målgruppens problematikker. På den måde gør det læseguiden i stand til at sympatisere med gruppens deltagere, men det muliggør ligeledes, at rammerne kan skabes for, at gruppen bliver en ressource i forhold til at virke afstigmatiserende.

Opsamling

Når gruppen skal sammensættes, er der en række vigtige faktorer, man skal holde sig for øje, hvis denne skal komme til at virke som en ressource. Faktorerne har betydning for, hvilke gruppedynamikker der kommer til at udspille sig. I læsegruppen ses et væld af gruppedynamikker, som alle har betydning for gruppens virke.

I ovenstående fokuseres særligt på anerkendelsesperspektivet samt stigmatiseringsprocesser. Tilføje af anerkendelse får en betydning for deltagernes private og solidariske sfærer. Ved deltagelse i læsegruppen træder den unge ind i en ny social arena, som allerede her udvider vedkommendes solidariske sfære. Ydermere oplever den unge, at der i læsegruppen er et fællesskab, hvori deres psykiske sårbarhed kan rummes, og at den unge tilmed kan blive anerkendt for det bidrag, som denne tilfører i kraft af sin sårbarhed. Denne anerkendelse starter en kædereaktion, som har en positiv effekt på de øvrige sfærer.

At gøre sig bevidst om de stigmatiseringsprocesser, som de 'normale' udsætter de miskrediterede for, er en viden, som der gøres brug af i læsegruppen. De defekter, som de unge er blevet tillagt, forsøges belyst på en ny og anderledes måde, som har en afstigmatiserende effekt.

De gruppedynamikker, der udspiller sig i læsegruppen, bunder altså i en genkendelighed, hvori de unge kan støtte og vejlede hinanden, som udløser en form for hjælp til selvhjælp. Denne hjælp til selvhjælp er netop det, som analyseafsnit 3 behandler med udgangspunkt i empowerment-perspektivet.

Læseforeningens aktiviteter

Dette analyseafsnit omhandler de aktiviteter, som Læseforeningens tilbud for psykisk sårbare unge omfatter. Afsnittet har til formål at belyse den metode, som aktiviteterne bygger på, nemlig empowermentperspektivet. Indledningsvist præsenteres den empowermentforståelse, som danner grundlaget for projektet - både empowermentprojektet for de psykisk sårbare unge, men også indeværende specialeprojekt. Efterfølgende behandles empowerment særskilt på henholdsvis mikro- og makroniveau. Da brugen af gruppeprocessen, som er uddybet i analyseafsnit 2, ligeledes kan forstås som empowermentprocesser på mesoniveau, behandles dette niveau ikke særskilt i dette analyseafsnit. Gruppeniveauet behandles derfor kun sporadisk i forbindelse med belysningen af de øvrige niveauer.

Gældende empowermentforståelse

Følgende afsnit har til formål at belyse den empowermentforståelse, som Læseforeningen bygger på. Denne forståelse er i høj grad i overensstemmelse med den, som jeg har anlagt i projektet, hvorfor disse behandles som én og samme.

Ud af de mange bud på definitioner, der findes af empowerment, bygger nærværende projekt på følgende:

Empowerment sigter mod en tilstand, hvor mennesker opnår en fornemmelse af kontrol og meningsfuldhed. Empowerment er både følelse og handling, og derfor er det afgørende, at menneskene bruger fornemmelsen til at handle for at opnå sociale eller sundhedsmæssige forandringer (Andersen et al., 2000, s. 14).

For at begrunde mit valg af definition, må denne dekonstrueres. Første del, omhandlende fornemmelsen af kontrol og meningsfuldhed, er i høj grad allerede behandlet i forrige analyseafsnit vedrørende gruppen som ressource. Ved at deltage i gruppen oplever de unge, at de genvinder en form for kontrol i mestringen af deres liv. Dette er i overensstemmelse med Hannas definition af empowerment: "...at empowerment simpelthen bare er, at folk de oplever, at få det bedre af at være en del af projektet, men også i særlig grad oplever at få mere agens og handlemulighed... Det handler jo netop om... troen på egne evner til at kunne noget i en sammenhæng" (info. 3, s. 16). At få det bedre er altså i særlig grad betinget af, at de unge genfinder en tro på egne evner. Netop dette perspektiv udfoldes senere gennem anvendelse af Banduras self-efficacy begreb.

Troen på egne evner bidrager til de handlemuligheder, som dermed bliver tilgængelige for de unge, og som medfører øget kontrol, der i sidste ende betyder forandringer både socialt og sundhedsmæssigt. Empowerment er altså en form for kædereaktion, der sættes i gang ved først og fremmest at påvirke individets følelse og tro på egne evner - den unges selvtillid.

Ovenstående omhandler den empowermentproces, som sker på et horisontalt niveau, hvor fokus er på at højne ressourceudvikling hos læsegruppens deltagere. Definitionen kan dog også forstås på et vertikalt niveau, hvor fokus er på en samfundsforandring. Her er sigtet, at den empowermentproces, der sker i gruppen, skal medvirke til en kollektiv bevidstgørelse, der over tid kan skabe forandringer i samfundet for målgruppen.

Denne empowermentforståelse placerer sig inden for rammerne af den variant, som Andersen benævner den samfundsforandrende. Det skyldes, at den netop har et dobbeltperspektiv, hvor der både er fokus på en lokal empowermentproces for den enkelte deltager, men samtidig på et mere nationalt plan, hvor der også fokuseres på ressourceudvikling for målgruppen forstået i en bredere kontekst end blot i gruppen.

Empowerment på individniveau

I dette afsnit tages udgangspunkt i Banduras self-efficacy-begreb, der skal rammesætte analysen af de empowermentprocesser, der igangsættes på mikroniveau, ved at deltage i Læseforeningens aktiviteter, og hvordan disse får betydning for de empowermentprocesser, der dermed sættes i gang på de øvrige niveauer på baggrund heraf.

Som tidligere beskrevet er læsegruppen for psykisk sårbare unge en del af et empowermentprojekt ved navn "Fra deltager til læseguide", hvori Læseforeningens empowermentforståelse ligeledes er forankret. Filosofien bag projektet er nemlig, at deltagelsen i læsefællesskabet skal skabe motivation og grundlag for, at de unge selv har mod på at tage uddannelsen til læseguide, hvorved de selv kan danne nye læsefællesskaber og på den måde være med til at udbrede initiativet. For den unge bliver dette en slags hjælp til selvhjælp, hvor gruppen i første omgang danner en ramme, hvori den unge kan udvikle sin self-efficacy, som giver dem troen på og modet til, at uddanne sig som læseguide. Herefter får den unge muligheden for at danne et nyt læsefællesskab for andre unge. Samtidig med, at den unge hjælper andre unge, fortsætter udviklingen af egne ressourcer, hvorved empowerment opstår og udvikles i flere processer.

Ifølge Bandura er den primære kilde til self-efficacy læring og mestring gennem handling. Det gør sig også gældende i forhold til de unge her i projektet. En stor del af de unge, som forinden de træder ind i empowermentprojektet, har været tilbøjelige til at isolere sig selv, sker den første mestring således allerede, når de første gang dukker op til et læsegruppemøde. Her er det altså ikke selve aktiviteten, der er bidrager til empowerment, men blot det at lykkes med at bryde isolationen: “Nogle gange, så er det slet ikke læsegruppen som så, der er det vigtige. Det er det med, at jeg kom af sted...” (info. 6, s. 7). I denne udtalelse sætter Sune ord på, at det for ham kan være en gentagende overvindelse at komme af sted til læsegruppemøderne, hvorfor det bliver en sejr i sig selv, når det lykkes og dermed det vigtige for ham. Set i et self-efficacy perspektiv giver dette god mening, fordi det betyder for Sune, at for hver gang det lykkes ham at komme af sted, fuldfører han en opgave, og han har dermed fået endnu en succesoplevelse, som er afgørende for troen på egne evner. Jo flere succesoplevelser, Sune får, hvormed hans self-efficacy højnes, desto bedre forberedt er Sune til nye og sværere udfordringer, som han ligeledes har potentiale for at lykkes med, og dermed fortsætte sin udvikling.

Hvor den første store udfordring for nogen ligger i blot at møde op, kan den for andre ligge i for eksempel at skulle dele noget i gruppen første gang. På den måde er der hele tiden opgaver, som af de unge opleves som værende af forskelligt, men som udgør den samlede empowermentproces, der skal ruste og motivere dem til at blive læseguider på sigt.

Også den indirekte læring viser sig som en kilde til højnelse af self-efficacy for deltagerne i læsegruppen. Et af de vigtigste elementer i forhold til, om den unge kan sammenligne sig med de øvrige deltagere, er, at den unge kan se en rollemodel i det individ, som denne iagttager. I følgende udtalelse beskriver Dina, hvorfor netop genkendelse er vigtigt: “Jeg kan godt forstå det, de andre siger, og det gør også, at jeg godt tør fortælle eller sige noget” (info. 8, s. 6). I og med de unge har det til fælles, at de alle har en psykisk sårbarhed, finder deltagerne et sammenligningsgrundlag. For Dina betyder det, at hun kan sætte sig ind i de andres udtalelser og dermed forstå og genkende sig selv i deres historie. Dina får altså mod på også at dele sin historie, fordi hun kan sammenligne sig med de andre. De unges udvekslinger gør, at de får muligheden for at kunne lære af hinandens situationer, som det også ses beskrevet i analysens afsnit om gruppen som ressource, og dermed udgør de rollemodeller for hinanden, som er afgørende inden for den indirekte læring.

Den sidste af identificerede kilder til self-efficacy er den verbale overbevisning. Denne har for en lang række af deltagerne været afgørende for, at de har valgt at blive læseguider efter længere tids deltagelse i læsegruppen. Selvom uddannelsen til læseguide er en del af empowermentprojektet, hvis den unge har lyst, har mange af deltagerne først taget uddannelsen efter, at de er blevet opfordret til det af andre læseguider eller af organisationen bag Læseforeningen. Selvom det hele tiden har været en mulighed for den unge at tage uddannelsen, er det altså først, når denne modtager anerkendende tilskyndelser hertil, at den unge bliver villig til at tage udfordringen op.

Med uddannelsen til læseguide medfølger nye udfordringer. En del af disse sætter Naja her ord på: "Jeg synes det udfordrer mig at være læseguide. Man har nogle roller og man har et ansvar... Og hvis man også i forvejen synes, det er lidt svært at være i spotlightet, så er det en god måde også at udfordrer sig selv rigtig meget, fordi de fleste af gangene så går det rigtig fint" (info. 7, s. 9). Det, som får altafgørende betydning for Naja i hendes rolle som læseguide, er, at det er en tilpasset udfordring. Ifølge Naja er det en udfordring, som oftest går rigtig fint. Dermed bliver rollen som læseguide en udfordring, der bidrager til, at Najas self-efficacy højnes. De positive erfaringer om at lykkes med de udfordringer, som Naja bliver sat overfor, påvirker ligeledes hendes fremtidige handlemuligheder. Dette har blandt andet betyder, at Naja i dag er et stort aktiv for Læseforeningen, hvor hun blandt andet har udviklet idéen til en åben filosofi-læsegruppe, som hun og en ansat fra Læseforeningen driver sammen.

Også Siv kan nikke genkendende til udfordringen med at indtræde i rollen som læseguide: "Det kan godt give noget mere uro inden, nogle gange. Men efter, det er der, man virkelig mærker den der empowerment... at man virkelig føler, at man har gjort en forskel for nogen" (info. 5, s. 11). Siv beskriver, at hun oplever en uro inden, hun skal agere læseguide i en gruppe. Det kan karakteriseres som den kilde til self-efficacy, som omhandler fysiologiske tilstande. I dette tilfælde har Siv lært at tolke den følelse, hun får i kroppen, som noget positivt, hvilket har betydning for, at hendes oplevelse med at være læseguide ligeledes falder positivt ud. Hermed opnår Siv, hvad hun også selv betegner som empowerment, fordi hun får en succesoplevelse med at gøre en forskel for andre, og hun opnår herigennem den hjælp til selvhjælp, som er formålet med hele projektet.

Ovenstående empowermentprocesser, tager sit udgangspunkt på et individniveau, men er samtidig starten på empowermentdimensionen omhandlende identitetsempowerment.

Allerede på individniveau igangsættes en ændring i den individuelle fortælling, som har præget den unge indtil nu, hvorefter den i gruppen senere ændres til en kollektiv identitet. På den måde igangsættes empowermentprocesser på individniveau, der senere får betydning for gruppeniveauet, da den kollektive identitet udgør endnu en ressource, som alt sammen bidrager til den samlede ressourceudvikling på gruppeniveau, som er omtalt i analyseafsnit 2.

Empowerment på et samfundsplan

Følgende tager udgangspunkt i Andersens empowermentdimensioner, som anvendes til at belyse de forskellige empowermentprocesser, der finder sted på makroniveau. Disse empowermentprocesser udspringer af et nyt empowermentspor, som Læseforeningen har i støbeskeen.

Identitetsempowerment og statusmæssig empowerment er som oftest tæt beslægtet. Det skyldes, at den kollektive forståelse, som skabes i gruppen, tit kommer til udtryk gennem den statusmæssige empowerment, hvor denne anvendes til at bekæmpe den undertrykkelse, som den underprivilegerede gruppe har været udsat for mens stigmaet fortsat var individualiseret. Dette sammenfald af empowermentdimensioner er også, hvad der gør sig gældende i læsegruppefællesskabet.

Som tidligere beskrevet gør gruppeprocessen op med den ensomhedsfølelse, som kan medfølge, når man er ung med en psykisk sårbarhed. I gruppen møder den unge en gensidig forståelse, som danner grundlaget for en kollektiv identitet. Denne kollektive identitetsdannelse medfører en styrke og modet til at udfordre de forståelser, som er medvirkende til en stigmatisering af målgruppen. Som beskrevet i afsnittet vedrørende stigmatisering, så bruges dette dels som et forsøg på at skabe en afstigmatiserende effekt lokalt i gruppen, men også på et samfundsmæssigt niveau forsøges dette udfordret. Der sker igennem nye empowermentspor, som Læseforeningen kalder for ambassadørskab.

Ambassadørskabet er en mulighed for de af deltagerne i læsegruppen, som ikke nødvendigvis har mod på, eller lyst til, at være læseguide, men som har evnen til at indgå i alle mulige andre sammenhænge, og har lyst til at tage aktiv del i at kommunikere Læseforeningens indsats bredere ud i samfundet. Dette dels for at rekruttere nye unge til projektet, men endnu vigtigere er måske, at målgruppen her får muligheden for at erhverve sig en stemme i samfundsdebatten.

På tidspunktet for udførelsen af interviewene var ambassadørskabet fortsat under udvikling, hvorfor jeg blot har haft mulighed for at belyse dette empowermentspor fra organisationens perspektiv.

Ifølge Hanna har ambassadørskabet flere formål. Det første taler ind i den identitets- og statusmæssige empowermentdimension, som allerede er igangsat i læsegruppen. Indenfor dette empowermentspor

handler disse empowermentdimensioner om, at de unge selv får lov til at repræsentere indsatsen udadtil. Ambassadorskabet handler her om, at en af de unge fra læsegruppen - en ambassadør - tager med Læseforeningen ud, når organisationen skal ud og præsentere tilbuddet til sektorer og interessenter. Ambassadors opgave er at fortælle, hvordan det i praksis er at være en del af en læsegruppe. Her får ambassadøren mulighed for at fremlægge den kollektive fortælling om, hvad det vil sige at være ung med en psykisk sårbarhed. I de tilfælde hvor ambassadøren for eksempel tages med ud til et besøg hos en kommune, hvor denne kan fremlægge den kollektive fortælling, kan dette medvirke til en ændret forståelse af målgruppen og dennes ressourcer, som i stedet bygger på anerkendelse og respekt fremfor barriere og negative defekter.

I takt med at Læseforeningen er blevet større og deres aktiviteter mere omtalte, opstår også en interesse fra medierne. Denne dækning skal ligeledes varetages af ambassadørerne, hvor de i en mere offentlig samtale kan fortælle deres private historie. I følgende udtalelse fremhæver Hanna udfordringerne ved dette: ”De unge oplevede, at det var stigmatiserende at have en psykisk sygdom, og mange var bange for at tale højt om det... fordi de oplevede, at det var rigtig svært at møde forståelse. De var også bange for, hvad det fremadrettet ville gøre ved deres muligheder, hvis folk vidste, at de havde en psykisk sygdom” (info. 3, s. 20+21). Disse bekymringer har rod i den stigmatisering, som de unge har været udsat for, da deres fortællinger var individualiserede. Derfor er det vigtigt, at ambassadøren har været en del af læsegruppen i tilpas lang tid til, at empowermentdimensionen omhandlende identitetsempowerment har nået at vinde indpas, så det i stedet er den kollektive fortælling, ambassadøren identificerer sig med. Ydermere er det ligeledes i gruppen, at den unge har muligheden for at højne sin self-efficacy, som den unge har gavn af i forbindelse med arbejdet som ambassadør. Denne rusten den unge til at turde at stå frem og fortælle, at på trods af deres psykiske sårbarheder, så har målgruppen stadigvæk masser af ressourcer. Denne form for ambassadorskab har dels rod i en empowermentdimension, der bygger på status ved at den unge bruger sin historie til at udfordre gældende forståelser af unge med en psykisk sårbarhed, men det bunder ligeledes i en grad af politisk empowerment. Det skyldes, at ambassadøren her bruger sig selv som talerør for hele målgruppen, som på den måde medvirker til erhvervelsen af en stemme på vegne af alle unge med en psykisk sårbarhed.

At det netop er de unge selv, der skal være ambassadører, er nøje overvejet fra Læseforeningens side. Ofte ses det, at organisationer vælger kendte mennesker til at promovere deres indsats. Dette kan for eksempel være en kendt politiker, som på den måde allerede har en stemme i forhold til det politiske niveau. I stedet har Læseforeningen valgt at opbygge deres handlingskapacitet, i forhold til den politiske empowerment, op omkring brugerne: ”...Der var noget meget smukt ved, hvis vi faktisk kan

tage vores deltagere, og særligt den del som oplever at være udsatte i samfundet på en eller anden måde, og så gøre dem til ambassadører for vores indsats” (info. 3, s. 21). For Læseforeningen er der en symbolik i, at dem der skal repræsentere Læseforeningen, er dem, der rent faktisk har gavn af tilbuddet. Disse har ligeledes indsigten i, hvad det vil sige at være en del af tilbuddet.

Som nævnt, er ambassadørskabet i sin spæde opstart, hvorfor det endnu er svært at sige noget om, hvorvidt ovenstående er en god strategi. Hvis det lykkes for Læseforeningen at skabe politisk bevågenhed ved brug af målgruppen som ambassadører, vil det ikke blot være en styrkelse af den politiske empowerment, men også en udvikling af den statusmæssige empowerment. Dette fordi, at det på den måde er målgruppen selv, der med deres kollektive identitet og mod har formået at udfordre gældende forståelser tilstrækkeligt til, at disse påvirkes på et politisk og samfundsmæssigt niveau.

Slutteligt bør det fremhæves, at ambassadørskabet har til formål at igangsætte en empowermentproces, der omfatter den institutionelle dimension. Det skal sikres ved at formidle budskabet om tilbuddet bredt samt at skabe en bevågenhed i samfundet, herunder både politisk og i befolkningen generelt. Denne indsats skal bidrage til at skabe ændringer til gavn for målgruppen. Denne sikring sker netop ved at kommunikere til og samarbejde med landets sektorer, så interessevaretagelsen ikke kun hviler på de frivillige kræfter i Læseforeningen.

Opsamling

Den empowermentforståelse der gør sig gældende i projektet, hviler på en forståelse af, at målet med empowerment er at opnå en tilstand af kontrol og meningsfuldhed. Dette gør sig gældende i relation til både det enkelte individ, men kan også forstås i en bredere kontekst, hvor empowerment omhandler større grupper. Formålet med empowerment inden for denne forståelse er at opnå ønsket forandring, uanset hvilket niveau empowermentprocessen udspilles på.

De af Læseforeningens aktiviteter for målgruppen af psykisk sårbare unge, som er behandlet i dette analyseafsnit, udspringer alle af dette empowermentperspektiv. På individniveau behandles empowerment med udgangspunkt i læsegruppefællesskabet som aktivitet. De empowermentprocesser, som igangsættes på individniveau ved deltagelsen i læsegruppen, udspringer af et ønske om at højne de unges self-efficacy, da denne har afgørende betydning for udfaldet af de samlede empowermentprocesser. Graden af self-efficacy har nemlig betydning for, hvorvidt den unge udvikler sig i gruppen. Dels ved at turde dele med gruppen,

og dels for at de unge tør prøve kræfter med nye og sværere udfordringer, såsom at uddanne sig til læseguide eller påtage sig rollen som ambassadør.

På samfundsniveau behandles empowerment med udgangspunkt i et nyt empowermentspor, ambassadørskab, som i skrivende stund er under udvikling. De empowermentprocesser, der er igangsat på individ- og gruppeniveau, får betydning for dette ambassadørskab, da det er disse, der skal danne grundlaget herfor. Formålet med ambassadørskabet er nemlig at give de unge mulighed for at fortælle deres egen historie, hvortil målgruppen kan erhverve sig en stemme, der kan være med til at præge samfundsdebatten og dermed skabe forandringer på området.

I fjerde og sidste afsnit undersøges, hvordan den frivillige indsats overfor målgruppen af psykisk sårbare unge, som er præsenteret og belyst i ovenstående gennemgang, divergerer fra den offentlige indsats, som de unge har modtaget i relation til hver af deres psykiske sygdomme.

Den frivillige indsats overfor den offentlige

I følgende fremhæves nogle af informanternes udtalelser, der omhandler fordele og ulemper, samt forskelle og ligheder ved den frivillige indsats overfor målgruppen kontra den offentlige. Indledningsvist behandles nogle af de fordele og ulemper, der fra et organisatorisk perspektiv er ved at være drevet hovedsageligt af frivillige kræfter. Efterfølgende belyses en række af de temaer, som går igen i disse udtalelser, når det kommer til indsatsen overfor målgruppen. Heri inddrages udtalelser fra både målgruppen og Læseforeningens ansatte. Slutteligt berøres, hvorvidt Læseforeningens tilbud bliver et supplement eller et substitut til den eksisterende offentlige indsats overfor målgruppen af psykisk sårbare unge.

De frivillige kræfter

I læsegruppen er de frivillige kræfter repræsenteret gennem læseguiden og dennes opgaver. Uden en læseguide til at forberede indholdet til læsegruppemødet samt til at facilitere samtalen, kan læsegruppemødet ikke bestå. At læsegruppen er baseret på den frivillige, og dermed er afhængig heraf, gør Læseforeningens tilbud sårbart, fordi den frivillige ingen reelle forpligtelser har til organisationen. Dette dilemma sætter Aia her ord på: “Som frivillig har man en masse passion og kærlighed til projektet, men man kan også bare melde sig ud, lige når man vil” (info. 1, s. 21). I citatet fremhæver Aia både den åbenlyse fordel ved brugen af frivillige, nemlig at de frivillige besidder et stort engagement, men hun tydeliggør og indsatsens sårbarhed, som er den manglende forpligtelse til opgaven. Hertil følger My op, når hun italesætter den måde, hvorpå Læseforeningen er begrænset i forhold til forventninger og kravsætning til de frivillige: “Der er jo i hvert fald noget med hvor meget tid, man måske kan forvente, at de giver os som organisation” (info. 2, s. 21). Med citaterne understreges det, at de frivillige har en afgørende rolle og betydning for organisationen og dennes indsats, men ret beset kan Læseforeningen ikke sikre sig at fastholde disse kræfter, da de frivillige ikke er kontraktuelt forpligtede. Dette er naturligvis et gode for den frivillige, men set fra et organisatorisk perspektiv, er det en kæmpe udfordring. Et af de få værktøjer, som organisationen har til at fastholde de frivillige, er at sørge for, at de frivillige er aktive, så motivationen opretholdes. Ydermere at give de frivillige en følelse af at være en uundværlig del af organisationen, som ikke blot kan udskiftes af en anden tilfældig. Om dette siger Aia: “Der skal rigtig, rigtig meget arbejde - ikke frivilligt arbejde - til at fastholde frivillige kræfter. Det er ikke bare gratis kræfter at have en stab af frivillige mennesker. Det er et kæmpe arbejde. (info. 1, s. 21). Frivillige som den bærende drivkraft i en organisation er

dermed ikke blot at hverve for derefter at sætte dem i gang med den frivillige tjans. Der ligger et stort arbejde i pleje af de frivillige og i at fastholde den motivation, som var årsagen til at de meldte sig i første omgang. Dernæst kan det være svært at opdrive det bagvedliggende engagement hos ansatte, som ses hos frivillige. I det følgende uddyber Aia: "Det er nogle fantastiske mennesker, når de ligesom er i gang, så er de ekstremt passionerede, og de er hundrede procent inde i det - og de er meget stolte af det" (info. 1, s. 21). På den måde bliver frivillighed en arbejdskraft, som der er stor værdi i. I og med arbejdet er frivilligt, og der ingen klausuler er mellem parterne, sikres organisationen, at de frivillige kun bliver så længe deres passion er opretholdt, hvortil frivillighedsaspektet også kan forstås positiv i organisatorisk øjemed.

Indsatsen

Ét af de aspekter, som fremhæves som værende særligt ved Læseforeningens indsats, er i tråd med ovenstående omkring frivillighed. For ligesom læseguiden er frivillig i læsegruppen, så er deltagelsen fra målgruppen også frivillig. Dette er en værdi, som både deltager og organisation fremhæver (info. 6, s. 16; info. 2, s. 21). I følgende citat sætter Sune ord herpå: "...jamen det er frivilligt, så er det ikke noget, som jobcentret kan bestemme i princippet (info. 6, s. 15). For Sune bliver det en værdi i sig selv, at det er frivilligt, fordi det ikke påvirker hans beskæftigelsessag. Dermed føler Sune, at fremmødet i læsegruppen reelt er frivilligt og ikke noget, han er påtvunget på baggrund af en advarsel om, at han ellers mister sin ydelse. Ydermere fremhæver Sune vigtigheden af, at det ej heller har indflydelse på, hvorvidt han bliver anset som værende duelig til arbejdsmarkedet.

Den uformelle relation mellem deltager og læseguide er ligeledes noget, der har betydning for læseguidens perspektiv: "Vi kommer ude fra... Der er ligesom ikke det samme pres på. Dem man har læsegrupperne for, de sidder ikke og tænker, jamen hvad skal det her bruges til i forbindelse med mig" (info. 2, s. 20-21). I udtalelsen beskriver My, hvordan denne viden om, at læseguiden ikke er en fagperson, der kommer med en skjult agenda, gør, at deltagerne kan slappe af i aktiviteten. Dermed får den unge noget væsentligt andet ud af læsegruppemødet, end hvis denne hele tiden skal sidde og vurdere, om deres bidrag i gruppen senere kan påvirke dem negativt.

Et andet aspekt som fremhæves af informanterne, er rammerne for Læseforeningens tilbud. I følgende udpeger Naja et af de elementer, som hun finder fordelagtig: "Det er et rum, hvor

jeg ligesom skal slappe af på en anden måde, end når jeg er i behandling” (info. 7, s. 19-20). Citatet taler ind i ovenstående om den uformelle relation mellem læseguide og deltager, som havde betydning for, at den unge kan slappe af i aktiviteten. I dette citat tilføjer Naja dog en ekstra dimension, fordi hun tilmed sammenligner læsegruppemødet med den øvrige behandling, som hun har modtaget i forbindelse med sin spiseforstyrrelse, hvor hun ligeledes har været en del af et gruppefællesskab via gruppeterapi. Caya identificerer en anden årsag til, at læsegruppefællesskabet er mere afslappende end behandling: “Alle de andre tilbud, som jeg har været en del af, var selvfølgelig også frivillige, men det har jo været med det fokus, at nu skulle jeg få det bedre. Der er jo ikke noget decideret mål med det her” (info. 4, s. 15). Den afslappende følelse, som Naja beskriver, handler for Caya om, at der ikke er en afgrænset tidsramme for læsegruppefællesskabet. Dette gør, at Caya ikke føler et pres i forhold til at skulle opnå en progression i sin tilstand, som er fokus i et behandlingstilbud fra det offentlige. Som Caya udtaler, er det ikke et mål i sig selv, at de unge skal opnå en bedring i deres tilstand ved at deltage i læsegruppen, men faktum er, at det gør sig gældende for en stor del af deltagerne. De unge har bare en anden tidsramme til at nå dertil i Læseforeningens tilbud frem for et offentligt behandlingstilbud, der som oftest er tidsafgrænset ved et bestemt antal behandlingsgange.

Rammerne for Læseforeningens aktiviteter er også noget, som organisationen selv er stolte af, og som Hanna beskriver på følgende måde:

Det [er] jo fuldstændig fantastisk at få lov til, som social frivillig forening... at man simpelthen bare får lov til at sige, at der er et behov og jeg insisterer på, at det her læsefællesskab skal være til rådighed for dig, lige så længe du skal have lyst til at komme i det... det giver en kæmpe frihed at være en organisation, der på den måde også definere sig selv, og som hele tiden så fleksibelt kan udvikle indsatsen i forhold til målgruppens behov (info. 3, s. 29).

Som Hanna beskriver, har Læseforeningen friere rammer til at udvikle indsatsen efter, hvad målgruppen har behov for. Caya nævner da også, at netop det har stor betydning for hende, fordi læsefællesskabet er til rådighed så længe, hun har behov for det. Dette er en mulighed, som langt fra er tilgængelig, når tilbuddet er offentligt, fordi disse tilbud er underlagt afgrænsede statslige midler. Ydermere har et tilbud som Læseforeningens muligheden for selv at definere, hvor bred målgruppen skal være, således tilbuddet kan afgrænses efter det behov, som organisationen finder i praksis. Dette er ligeledes en mulighed, som offentlige

tilbud ikke har, da midlerne hertil ofte er afsat til en bestemt målgruppe, hvorfor indsatsens fleksibilitet i forhold til målgruppens afgrænsning vanskeliggøres.

Det tredje aspekt, som fremhæves af informanterne, er betydningen af, at Læseforeningens tilbud ikke er en del af det offentlige behandlingssystem. Dette, mener Aya, er tiltrængt for målgruppen: "Når man er en psykisk sårbar ung og er rigtig meget i systemet, altså så er det jo fedt at komme ind i noget, der ikke er systemer" (info. 1, s. 22). Når Aya beskriver, at det er 'fedt' for målgruppen at være en del af noget, der ikke omhandler systemet, taler det ind i ovenstående aspekter omkring frivillighed og rammerne omkring Læseforeningens tilbud. Det er årsager såsom, at der ingen afgrænset tidsramme er, ingen skjulte agendaer eller bestemte forventninger til deltagerne, der gør læsegruppefællesskabet fedt og til et tiltrængt frirum. Ydermere beskriver Caya her en faktor ved det offentligt tilbud, som hun har været en del af, som hun finder utiltalende: "Hvis det var sådan, at jeg fik muligheden for at vende tilbage til den der gruppe, som jeg blev sat i med min angst, så tror jeg da ikke, jeg ville tage imod det tilbud. Fordi jeg følte mig som en patient" (info. 4, s. 16). Det er altså udslagsgivende for Caya, at hun igennem offentlige tilbud får følelsen af at være patient, hvilket afholder hende fra igen at benytte sig af sådanne. Ved at læsegruppefællesskabet ikke tilhører det offentlige regi, forsvinder denne følelse, hvortil Caya blot kan føle sig som deltager. Dette forstærkes af, at der ingen bestemt målsætning er, og der dermed ingen opstillede forventninger er til hende. Her kan hun blot tage det i det tempo, hun ønsker.

Supplement eller substitut?

Det store spørgsmål i forhold til Læseforeningens tilbud er, om det for målgruppen er et supplement til den indsats, som de tilbydes i det offentlige, eller det i realiteten bliver et substitut hertil. Hertil påpeger Siv en ikke uvæsentlig faktor, når det kommer til målgruppen omhandlende psykisk sårbare unge: "Det frivillige tilbud i den forstand er godt, fordi man jo netop - særligt som studerende - ikke har ressourcerne til at betale psykolog". Størstedelen af informanterne i dette projekt har på et tidspunkt været i et psykologforløb af uvis længde. Men Siv fremhæver her, at fordi målgruppen omhandler unge, er der en reel risiko for, at den unge ikke får den hjælp, som denne behøver, fordi vedkommende ikke har de økonomiske ressourcer, som det kræver. Dermed er den unge nødt til at søge hjælp i andre instanser, som eksempelvis kunne være Læseforeningens tilbud. Problemet med det er blot, når den unge har så svære problemstillinger, at det eksempelvis kræver medicinsk behandling. Her har

Læseforeningen ikke de fornødne ressourcer til at yde den hjælp, som den unge reelt har brug for. På den måde bliver læsegruppen et substitut, men en utilstrækkelig en af slagsen.

Til ovenstående spørgsmålet om hvorvidt Læseforeningens tilbud er et supplement eller en substitut, svarer Hanna:

...med mit kendskab til de unge der har været med, der kan jeg godt nogle gange tænke, at vi faktisk bliver den eneste indsats for dem... Fordi hvis du lige falder lidt i mellem de forskellige stole, så er der ikke rigtig noget for dig. Og så bliver det jo simpelthen en alternativ indsats til den hjælp, de ikke har kunne få i psykiatrien eller hos kommunen (info. 3, s. 31).

I citatet påpeger Hanna en helt anden problemstilling end den, som Siv fremhæver ovenfor. Hanna oplever, at der ligeledes er en gruppe af psykisk sårbare unge, som af en eller anden årsager ikke kan indgå i de tilbud, som eksisterer i det offentlige. Derfor er disse unge nødt til at nøjes med frivilligsektoren, uanset om hjælpen her er utilstrækkelig. Så selvom Læseforeningens indsats er tiltænkt som et supplement til den eksisterende indsats, og at den frivillige indsats ligeledes bedst fungerer som sådan, så er realiteten, at i nogle tilfælde bliver indsatsen her den eneste.

Opsamling

Når den frivillige indsats overfor målgruppen sammenlignes med den offentlige, er der en række punkter, hvor disse adskiller sig. Ovenstående gennemgang tager udgangspunkt i informanternes udtalelser, som alle er positivt stemte overfor Læseforeningens indsats. Ikke desto mindre er det brugerne af tilbuddet, der bedst kan udtale sig herom.

Hvis ovenstående fremhævede aspekter, skal have en fællesbetegnelse, så er det, at de alle har rod i en form for frihedsfølelse: friheden til at vælge indsatsen til, friheden til at være sig selv uden konsekvenser, frihed til at tage det i eget tempo, friheden til at være mig. Denne frihed er skabt i rammerne af frivillighed, som ikke på samme måde kan skabes i et offentligt regi. Men herefter møder frivilligsektoren sine begrænsninger i forhold til at yde målgruppen den fornødne hjælp, da de ikke har de samme beføjelser, som særligt findes i psykiatrien. Dette udgør en stor udfordring for den del af målgruppen, som af uvisse årsager ikke kan få den hjælp via det offentlige, som de har brug for, og dermed må klare sig med den frivillige indsats.

Konklusion

Nærværende projekt har haft til formål at undersøge, hvilken rolle Læseforeningens frivillige sociale tilbud spiller i arbejdet med psykisk sårbare unge. Projektet er inddelt i fire temaer, som hver belyser forskellige aspekter af i forhold til Læseforeningens indsats. Disse er:

- 1) ”Den psykisk sårbare unge” som kategori,
- 2) Gruppedynamikker,
- 3) Læseforeningens aktiviteter og
- 4) Den frivillige indsats overfor den offentlige.

Den psykisk sårbare unge som kategori i det frivillige sociale arbejde er dannet på baggrund af diskursive kampen mellem forskellige forståelser af, hvad det vil sige at have en psykisk sårbarhed. På den ene side er majoritetens forståelse, der i høj grad hviler på en mestringsdiskurs, der udspringer af myndighedernes kassetænkning, hvor den unge bliver vurderet ud fra, hvad vedkommende kan og ikke kan. Ydermere præges denne forståelse af mediernes kommunikation, som ofte giver et misvisende billede af, hvad det vil sige at leve med en psykisk sårbarhed. På den anden side ses minoritetsforståelser, som den Læseforening repræsenterer, hvor man forsøger at anlægge et anderledes blik på målgruppen. Her ses der først og fremmest på den unges ressourcer. I krydsfeltet mellem disse diskursive kampe, befinder målgruppen sig. Diskurserne udgør rammerne for den unges subjektiveringsproces, og har dermed stor betydning for, hvilken forståelse den unge danner af sig selv. Derfor er forståelser, som den der repræsenteres af Læseforeningen, vigtige for målgruppen, da den bidrager til en nuancering af ”den psykisk sårbare unge” som kategori.

Også for det frivillige sociale arbejde har kategoriseringer en betydning, da disse har betydning for, hvordan tilbuddet tilrettelægges. På baggrund heraf bestemmes, hvilke aspekter der indgår, og hvordan de vægtes. Konkret i Læseforeningen har forståelserne haft betydning for, hvilke gruppedynamikker der gør sig gældende i foreningens læsegrupper for psykisk sårbare unge. Her kan identificeres en række dynamikker, hvoraf fællesskab, gensidig støtte og genkendelighed for deltagerne er nogle af disse. Derudover er der særligt tre gruppedynamikker, som kommer til udtryk i informanternes udtalelser.

Den første omhandler anerkendelse. Gennem den unges deltagelse i gruppen, opnår denne anerkendelse for sit væsen via den solidariske sfære. Dette gennem de bidrag, som den unge

tilfører gruppen. Denne form for anerkendelse har en afsmittende effekt for de øvrige sociale arenaer, som den unge indgår i - både i den solidariske sfære, men også inden for privatsfæren.

Den anden gruppedynamik, som særligt gør sig gældende i læsegruppefællesskabet, er afstigmatisering. De stigma, som målgruppen tilskrives i kraft af deres psykiske sårbarhed, forsøges i gruppen belyst på en anderledes måde. Disse stigma har rod i stereotype forestillinger, der ligeledes er et element i den diskurs, som majoriteten er tilhænger af. Derfor bliver det relevant, at målgruppen tilegner sig viden om majoritetens forståelse, da dette bliver udgangspunktet for den afstigmatiserende gruppedynamik, som læsefællesskabet danner rammen om. På den måde udgør gruppen en ressource for deltagerne imellem

Den sidste af gruppedynamikkerne, som udgøres af empowermentprocesserne, er også den mest udtalte, da denne har betydning for mere end blot gruppeniveauet. De forskellige empowermentprocesser gennemsyrrer alle dele af Læseforeningens aktiviteter for målgruppen, hvorfor disse bliver måden, hvorpå foreningen understøtter de unge.

På individniveau tager empowermentprocessen sit udgangspunkt i læsegruppefællesskabet. Her er formålet at højne de unges self-efficacy gennem succesoplevelser inden for rammerne af gruppen. Summen af succesoplevelserne danner grundlaget for den unges tro på egne evner, som har betydning for dennes udvikling. På den måde påvirker empowermentprocesserne på individ- og gruppeniveau gensidigt hinanden, da empowermentprocessen på individniveau er afhængig af gruppen, og gruppens empowermentproces er afhængig af individerne og deres udvikling.

De empowermentprocesser, som er igangsat på de øvrige niveauer, bygges der endnu en empowermentdimension ovenpå på samfundsniveau via ambassadørskabet. På baggrund af den udvikling, som den unge har gennemgået via nævnte empowermentprocesser, sættes den unge i stand til at fortælle sin historie uden for rammerne af gruppen. Dette er første skridt i retningen af, at målgruppen kan erhverve sig en stemme i samfundsdebatten og dermed ændre forståelsen af, hvad det vil sige at leve med en psykisk sårbarhed – samt på sigt at ændre forholdene for målgruppen.

Jævnfør ovenstående indeholder Læseforeningens tilbud mange gode aspekter. I og med Læseforeningen er en frivillig forening, har den nogle andre og mere frie rammer i forhold til tilrettelæggelsen af indsatsen. Dette gør blandt andet, at foreningen kan tilpasse indsatsen

efter de behov, de ser, målgruppen kan have gavn af. Sådanne tiltag kan være svære at imødekomme i et offentligt regi, hvor rammerne oftest er mere stringente. Dog møder Læseforeningen også behov hos målgruppen, som de i deres tilbud ikke kan opfylde, og som kræver en indsats i det offentlige. På den måde divergerer tilbuddene fra hinanden, da de opfylder forskellige behov, hvorfor Læseforeningens tilbud skal ses som et supplement til den offentlige indsats. Dog opleves det af Læseforeningen, at dele af målgruppen sommetider falder mellem to stole, hvormed dette bliver det eneste tilbud for den unge. Så hvad end Læseforeningens tilbud agerer supplement til den eksisterende indsats, eller bliver det eneste tilbud til den unge, spiller dette en vigtig rolle i indsatsen overfor målgruppen af psykisk sårbare unge.

Referenceliste

- Andersen, J. (2005). EMPOWERMENTPERSPEKTIVET - vejen frem til en kritisk handlingsorienteret socialforskning? *Social kritik*, 17 (101), s. 60-75.
- Andersen, M. L., Brok, P. & Mathiasen, H. (2000). *Empowerment på dansk*. Frederikshavn: Dafolo.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The Exercise of Control*. NY: W. H. Freeman and Company.
- Bedre Psykiatri (2019). *Estimat: Antallet af psykisk syge i Danmark*. Lokaliseret fra <https://bedrepsykiatri.dk/wp-content/uploads/2019/09/2019-Arbejdspapir-Estimat-antal-psykisk-syge-i-DK-1.pdf>
- Billington, J., Dowrick, C., Hamer, A., Robinson, J. & Williams, C. (2010). *Therapeutic Benefits of Reading for Depression*. Lokaliseret fra <https://issuu.com/emmawalsh89/docs/therapeutic-benefits-of-reading-for->
- Billington, J. (2019). *Reading and Mental Health*. London: Palgrave Macmillan.
- Christensen, A. B., Jørgensen, S., Olesen, S. P. & Rasmussen, T. (2015). *Viden og videnskabsteori i socialt arbejde: En introduktion til centrale temaer*. Kbh.: Hans Reitzels Forlag.
- Christiansen, C. (2018). *Litterære fællesskaber*. Lokaliseret fra <https://static1.squarespace.com/static/5e4fbfebc578a12e81397784/t/5f92a58cb919b347a5e0a050/1603446160608/SVO+Rapport+2018.pdf>
- Davis, P., Magee, F., Koleva, K., Tangeras, T. M., Hill, E., Baker, H. & Crane, L. (2016). *What literature can do*. Lokaliseret fra <https://issuu.com/emmawalsh89/docs/what-literature-can-do>
- Egholm, L. (2014). *Videnskabsteori: Perspektiver på organisationer og samfund*. Kbh.:

Hans Reitzels Forlag.

Erngaard, H. (2006, 21. februar). Sindssyg morder kommer ikke ud. *Berlingske*. Lokaliseret fra <https://www.berlingske.dk/samfund/sindssyg-morder-kommer-ikke-ud>

Goffman, E. (2009). *Stigma: Om afvigerens sociale identitet* (2. udg.). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Guldager, J. (2015). *Videnskabsteori - en indføring for praktikere*. Kbh.: Akademisk Forlag.

Heap, K. (2005). *Gruppemetode inden for social- og sundhedsområdet* (3. udg.). Kbh.: Hans Reitzels Forlag.

Honneth, A. (2003). *Behovet for anerkendelse*. I: R. Willig (Red.). Kbh.: Hans Reitzels Forlag.

Honneth, A. (2006). *Kamp om anerkendelse*. I: M. B. Heinskou (Red.). Hans Reitzels Forlag.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Interview. Det kvalitative forskningsinterview som håndværk* (3. udg.). Kbh.: Hans Reitzels Forlag.

Læseforeningen (u.å.). *Organisation*. Lokaliseret fra <https://www.laeseeforeningen.dk/organisation>

Læseforeningen (2020). *Tid til læsning*. Lokaliseret fra https://static1.squarespace.com/static/5e4fbfebc578a12e81397784/t/5fa9321ab75bcf39d68f7b9b/1604923950494/TidTilLæsning_rapport_FINALtil_web_light_enkeltsider.pdf

SFI, DSI & Danske Regioner (2010). *Stigma og psykiske lidelser*. Lokaliseret fra https://pure.vive.dk/ws/files/260792/Stigma_rapport_net.pdf

Staunæs, D. (2004). *Køn, etnicitet og skoleliv*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.

- Steenberg, M. & Ladegaard, N. (2017). Guidet fælleslæsning: Litterær-æstetisk sundhedsfremme. I: A. Jensen (Red.), *Kultur og sundhed - en antologi*. Aarhus: Turbine Akademisk.
- Stockmarr, M. (2007). *Empowerment som bærende princip i frivilligt socialt arbejde*. Frederiksberg: Ældremobiliseringen.
- Sundhedsdatastyrelsen (2019). *Udvalgte nøgletal for sygehusvæsenet og praksisområdet 2009-2018*. Lokaliseret fra https://bedrepsykiatri.dk/wp-content/uploads/2019/12/2019-Udvalgte-noegletal-for-sygehusvaesenet-og-praksisomraadet-2009_2018-PDF.pdf
- Sundhedsstyrelsen (u.å.). *Mental sundhed*. Lokaliseret fra <https://www.sst.dk/da/viden/mental-sundhed>
- Sundheds- og Ældreministeriet (2019). *SUU Alm.del - endeligt svar på spørgsmål 69*. Lokaliseret fra <https://bedrepsykiatri.dk/wp-content/uploads/2020/03/2019-SUU-psyk-vs.-soma-udgifter-pr.-patient.pdf>
- VIVE - Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd, Jensen, M. C. F. & Olsen, L. (2019). *Peer-to-peer-fællesskaber mellem socialt udsatte*. Lokaliseret fra <https://www.vive.dk/media/pure/12302/2561411>
- VIVE - Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd (2021). *Frivillighedsundersøgelsen 2020 – En repræsentativ befolkningsundersøgelse af udviklingen i danskernes frivillige arbejde*. Lokaliseret fra <https://www.vive.dk/media/pure/16186/5662919>
- Wulff, M. (2013). *Den nødvendige frivillighed: frivilligt arbejde og frivillige sociale organisationer i det 21. århundrede*. Frederiksberg: Frydenlund.

Anvendt standard: APA.

Bilagsliste

Bilag 1: Abstract.

Bilag 2: Portfolio.

Bilag 3: Organisationsdiagram.

Bilag 4: Interviewguide, medarbejdere.

Bilag 5: Interviewguide, målgruppen.